NARODNE PRIPOVIJETKE

NOVO POKOLJENJE

22478

Dragom Nèmi za rodendan

Rojka

NARODNE PRIPOVIJETKE

NARODNE PRIPOVIJETKE

NOVO POKOLJENJE
ZAGREB ★ 1948 ★ BEOGRAD

NARODNE PRIPOVIJETKE

ILUSTRIRAO FRANO BAĆE

BAŠ-ČELIK

Bijaše jedan car, i imađaše tri sina i tri ćerke. Kad ga već starost obuzme, dođe vrijeme da umre. Na samrti dozove sinove i šćeri svoje, pa sinovima preporuči da svoje sestre dadu za onoga koji prvi dođe i zaprosi ih. »Podajte«, reče, »tako ne bili prokleti«. Potom car umre.

Poslije njegove smrti stane zeman po zemanu, dok na jednu noć stane neko na vratima lupati, zadrma se cijeli dvor, neka huka, vriska, pjevanje, sijevanje, bi rekao sama vatra oko dvora sipa.

U dvoru se poplašiše i stanu od straha drktati. Najedanput neko progovori: »Otvorite, carevići, vrata!« Na to veli najstariji sin carev: »Ne otvarajte!« Srednji reče: »Ne otvarajte nipošto!« Ali najmlađi reče: »Ja ću da otvorim vrata«, pa skoči i vrata otvori. Kako vrata otvori, nešto uđe u dvor od čega nijesu mogli viđeti drugo ništa osim vatre da sipa, pa progovara: »Ja sam došao da vam prosim sestru najstariju, i to sad ovaj čas da je vodim, jer ja ne čekam, niti ću više doći da je prosim, pa mi sad odgovor dajte, ili je date ili ne date, hoću da znam«. Veli najstariji brat: »Ja je ne dam. Kako ću je dati, kad ne znam šta si ni otkuda si; noćas došao, hoćeš odmah da je vodiš, pa ne znam ni đe bi išao sestri u pohode«. Srednji veli: »Ja ne dam sestre noćas da se vodi«. Ali najmlađi veli: »Ja je dam, ako je vi ne date; zar ne znate što je naš otac kazao?«, pa sestru uhvati za ruku i dajući je reče: »Neka ti je sretna i čestita!« Kad im sestra preko praga pređe, svi u dvoru padnu po zemlji od straha, seva, grmi, tutnji, puca, vas se dvor stane ljuljati, no to prođe, i sjutra osvane dan. Kako svane, oni odmah stanu gledati da l' ima kakoga god traga kud je ona sila išla od dvora carskog, ali se ništa znati ne more; nigdje nikoga ni traga ni glasa. Druge noći u isto vrijeme stane opet onaka sila, huka i piska oko dvora carskog, i neko počne na vratima govoriti: »Otvor', carevići, vrata!« Oni se prepanu i otvore vrata i neke sile strahovite počnu govoriti: »Dajte đevojku, srednju sestru, mi smo došli da je prosimo«. Veli najstariji brat: »Ja je ne dam«. Srednji veli: »Ja ne dam sestre naše«. Ali najmlađi veli: »Ja je dam; zar ne znate više što je otac naš rekao?« pa uzme sestru za ruku i dajući je reče: »Na, neka vam je sretna i čestita!« I ona sila s đevojkom otide. Sutradan kako svane, otidu braća oko dvora i dalje, pa traže traga da l' se što god znati može kud je ona sila otišla, ali ništa na ovome svijetu nije se moglo doznati kao da nije ni dolazila. Treće noći u ono isto doba opet se zatrese iz temelja dvor od velike sile i tutnjave, i neki glas poviče: »Otvori vrata!« Carevi sinovi skoče i otvore vrata, uđe neka sila pa poviče: »Dođosmo da prosimo vašu najmlađu sestru«. Stariji i srednji brat poviču: »Ne damo je ove treće ponoći, zaista moramo bar za ovu najmlađu sestru znati kud je dajemo i za koga je dajemo, da je moremo pohoditi kao sestru svoju«. Na to reče brat najmlađi: »Ja je dajem, ako je vi ne date; zar ste zaboravili šta je otac na smrti nama preporučio, to nije davno bilo«. Pa djevojku za ruku, govoreći: »Na, vodi je, pa neka ti

je sretna i vesela!«, a ona sila onog časa otide s velikom hukom. Kad sjutradan svane, braća se vrlo zabrinuše što se učini s njihovijem sestrama. Pošto prođe dosta vremena, stanu se braća jedanput među sobom razgovarati: »Mili bože, da čuda velikoga! što se učini s našijem sestrama kad ne znadosmo ni traga ni glasa kud odoše i za koga se udadoše!« Najposlije jedan drugome reče: »Da idemo sestre naše potražiti«. I odmah stanu se opremati sva tri brata, uzmu novaca za puta, pa pođu tražiti sestre svoje. Tako putujući zaiđu u jednu planinu i cijeli dan putovaše. Kad se mrak uhvati, oni se dogovore da im treba vodu imati đe budu zakonačili, pa to i učine; dođu jednom jezeru pa tu konak učine i sednu večerati. Kad počnu lijegati da spavaju, onda reče najstariji brat: »Vi spavajte, a ja ću stražu čuvati«. Tako ona dva mlađa brata zaspe a najstariji ostane stražu čuvati. Kad bude neko doba noći, zaljulja se jezero, on se jako prepane, kad vidi da nešto od sredine ide upravo njemu: to je bila aždaha strahovita sa dvije uši, pa juriš na njega učini, no on potegne nož i udari je i glavu joj odsiječe, pa uši obadvije odsiječe i k sebi ih u džep ostavi, trupinu i glavu baci u vodu natrag. U tom svane; ali braća jošte spavaju, ništa nijesu znali šta je najstariji brat učinio. On ih probudi a ne kaže im ništa, otale se podignu i stanu putovati dalje. Kad se mrak počne približavati, stanu oni jednako govoriti da treba đegođ blizu vode zanoćiti, i sami se uplaše, jer su zaišli u neke opake planine; dođu jednome malom jezeru tu reku noćiti; nalože vatru i što su imali večeraju, potom počnu da legnu spavati. Tada veli onaj srednji brat: »Vi spavajte, ja ću noćas čuvati stražu«. Oni dva zaspe a on ostane da čuva stražu. Ujedanput brčak udari iz jezera, kad imaš šta i viđeti! Aždaha sa dvije glave, pa juriš, da ih sva tri proždere; ali on skoči i povadi nož, dočeka aždahu i odsiječe joj glave obadvije; potom odsiječe uši i sebi ih u džep ostavi, a ostalo baci u jezero. No braća za to ništa ne znaju, jer oba spavaše do bijele zore. Kad se svane, onda srednji brat poviče: »Ustajte, braćo, svanulo se!«, a oni odmah skoče opreme se i pođu dalje putovati, ama nijesu znali ni đe su ni u kojoj zemlji. Velik strah ih popadne da u onoj pustinji od gladi ne poskapaju, pa se stanu bogu moliti da bi se pusta sela, varoši ili ma koga viđeti moglo, jer već treći dan vrljaše po istoj pustinji i nigdje kraja ni konca viđeti ne mogoše. Najposlije dođu porano opet kod jednog velikog jezera, i dogovore se da dalje ne putuju, nego tu

kod jezera da prenoće, »jer«, vele, »može biti, ako dalje odemo, da vode ne nađemo đe bi mogli zanoćiti« — pa tako tu i ostanu. Nalože vatru veliku, večeraju i spreme se da legnu spavati. Onda najmlađi brat reče: »Spavajte vas dvoje, noćas ću ja stražu čuvati«, te tako ona dvojica legnu i zaspe, a najmlađi najbolje gledaše oko sebe i često na jezero oči obraćaše: prođe neko doba noći, dok se sve jezero stade ljuljati, pljusak od jezera udari po vatri i zagasi je polovinu, on potegne sablju pa stane do same vatre, al' eto se pomoli aždaha sa tri glave, pa na braću juriši, da ih sva tri proždere. No najmlađi brat bude junačka srca, ne budi braću svoju, nego srete aždahu pa je udari triput i sve tri joj glave odsiječe, potom odmah uši odsiječe i ostavi ih sebi u džep, a trupinu baci u jezero. Dok je on to činio, vatra se od onog velikog pljuska ugasila sasvijem. Onda on ne imajući čim vatru zažeći a braću ne hoteći buditi, pođe malo u pustinju ne bi l' štogod viđeti mogao, ali nigdje ništa. Najposlije popne se na jedno drvo visoko, pa kad izađe uvrh drveta, pogleda na sve strane ne bi l' štogod viđeti mogao; gledajući tako dugo opazi vatru da se sjaji, pa mu se učini to blizu, skine se sa drveta, pa pođe da vatru donese i kod braće naloži. Tako je dugo išao, sve mu se činilo blizu, kad najedanput dođe u jednu pećinu, u pećini gori velika vatra i tu ima devet divova, pa natakli dva čoeka te ih peku uz vatru, jednog sa jedne a drugog sa druge strane vatre, a na vatri stoji jedna oranija velika puna isječenijeh ljudi. Kad to carev sin viđe, jako se prepane, bi se vratio, ama se ne može, nema se kud kamo. Onda poviče: »Dobar večer, moja družino, ja vas tražim odavno!« Oni ga dobro dočekaju i reku mu: »Bog ti pomogao, kad si nam drug!« On odgovori: »Baš dovijeka ostajem i za vas ću moj život dati«. — »He«, vele, »kad ti misliš naš drug da budeš, hoćeš li ti ljude jesti, i s nama u četu ići?« Odgovori carević: »Hoću, što god vi radite, to ću i ja raditi«. — »E vala, dobro kad je tako, sjedi«, pa svi posjedaju oko vatre, skinu onu oraniju, povade onda meso pa počnu jesti. Šnjima i carević jede, ama im oči zavaraje pa baca meso preko sebe, tako i pečenje pojede sve; pa onda rekoše: »Hajde da idemo u lov, jer sjutra treba jesti«. Otale pođu svi devet i carević deseti. »Hajde«, vele mu, »ovdje ima jedan grad i u njemu car sjedi, otale se mi hranimo već ima tome više godina«. Kad se blizu grada primaknu, onda izvade dvije jele s granama iz zemlje pa ih ponesu sa sobom, a kad dođu do grada, jednu jelu

prislone uz bedem i poviču careviću: »Hajde«, veli, »ti penji se gore na bedem da ti ovu drugu jelu dodamo, pa je uzmi za vrh i prebaci je u grad, a vrh joj zadrži kod sebe, da se skinemo niz nju dole u grad«. On se popenje pa onda reče njima: »Ja ne znam što ću, nijesam ovđe uvježbao ovo mjesto, ne umijem je preturiti, no hodite koji od vas da mi pokažete kako ću je preturiti«. Jedan se od divova ispenje, uhvati za vrh od jele i preturi je u grad a vrh joj zadrži kod sebe. Kad se on tako namjesti, onda carev sin trgne sablju pa ga dohvati po vratu te mu odsiječe glavu, a div pane u grad unutra, onda on reče: »E sad hajde po jedan redom da vas ja ovamo spuštim«. Oni ne znajući što je sa onijem gore na bedemu bilo, pođu jedan po jedan, a carević njih sve po vratu, dok sve devet posiječe pa se skine niz jelu, i polako siđe dole u grad, onda pođe po gradu unakrst, ali nikog živa da čuje, sve pusto! Sam u sebi pomisli: »Baš su to sve divovi iskorijenili i ponijeli«, pa onda dugo po gradu tumarajući nađe jednu kulu zdravo visoku, i vidi đe u jednoj sobi svijeća gori, on otvori vrata pa uz kulu te u sobu. Kad tamo al' ima šta i viđeti! Soba ukrašena zlatom i svilom i kadifom, u njoj nema nikoga do jedne đevojke, a to đevojka leži na jednom krevetu pa spava. Čim carević uđe u sobu, otmu mu se oči gledati đevojku kako je vrlo lijepa. U isto vrijeme smotri da ide jedna velika zmija niz duvar, tako se pružila da joj je glava više glave đevojčine bila blizu pa se izdigne i ujedanput đevojku u čelo među oči da ujede; onda on pritrči pa povadi mali nož, i pribode zmiju u čelo uz duvar, pa onda ovako progovori: »Da bog dâ da se ovaj moj nožić ne da nikom izvaditi bez moje ruke!«, pa onda pohita da se natrag vrati. Pređe preko bedema, uz jelu se ispenje i niz jelu siđe na zemlju; kad dođe u pećinu đe su divovi bili, uzme vatre pa potrči i dođe braći đe ih još zastane da spavaju. On vatru naloži, a sunce ograne i svane se; onda on braću izbudi te ustanu i tako pođu dalje. Istog dana naiđu na put koji vodi tome gradu. U tome je gradu življeo jedan silan car koji je svakoga jutra išetao u grad i tužno suze proljevao što mu narod u gradu od divova strada i pojeden bi, pa se sve bojao da mu i ćerka jednom ne bude pojedena, zato porani istoga jutra pa stane gledati po gradu, a grad opustjeo, već je malo i naroda još ostalo, jer su sve divovi pojeli, pa ode tamo amo po gradu, kad najedanput vidi neke jele onako čitave iz zemlje izvađene pa uz bedem prislonjene,

a kad dođe bliže, ima čudo i vidjeti: devet divova baš onijeh krvnika gradskijeh a njima svijema glave posječene. Kad car to vidi, jako se obraduje, a svijet se skupi i boga stane moliti za zdravlje onoga koji ih je posjekao. U isto vrijeme dođoše i sluge iz dvora carskoga i jave caru kako je šćela zmija da njegovu ćerku ujede. Kako to car čuje, odmah otide u dvor pa upravo u onu sobu svojoj šćeri, kad tamo, vidi zmiju pribodenu uz duvar, pa šćaše sam nož da izvadi iz duvara, ama nije mogao.

Onda car učini zapovijest na sve strane po njegovom carstvu i oglasi: ko je divove pobio i zmiju pribo, neka dođe da ga car obdari velikijem darom i da mu šćerku za ženu dade; to se oglasi po cijelome carstvu njegovom i car zapovjedi da se glavne mehane po velikim drumovima postave, pa svakoga putnika da pitaju, nije li doznao, ko je divove pogubio, pa kad koji čuje za tog čoeka, da caru javi, a taj čoek neka brže na muštuluk ode caru, da ga car obdari. To se tako po carevoj zapovijesti i učini, mehane postave na glavne drumove i svakog putnika pitali bi i za to kazivali mu. Poslije nekog vremena ovi trojica carski sinovi tražeći sestre svoje dođu u jednu od tijeh mehana da zanoće te učine tu konak, a poslije večere dođe mehandžija i u razgovoru šnjima stane se faliti šta je on junaštva počinio, pa onda zapita njih: »A jeste li i vi štogođ učinili do sad?« Onda otpočne najstariji brat govoriti: »Kad sam pošao s mojom braćom po ovom putu, prvu noć kad smo došli konačiti kod jednog jezera u nekoj velikoj pustinji, kad braća moja oba spavahu a ja čuvah stražu, najedanput aždaha pođe iz jezera da nas proždere, a ja onda povadim nož i odsiječem joj glavu: ako se ne vjerujete, evo joj uveta od glave«, pa izvadi uši i na sto ih baci. Kad to ču onaj srednji brat, i on reče: »Ja sam kad sam čuvao stražu na drugom konaku posjekao aždahu od dvije glave: ako se ne vjerujete, evo uveta od obje glave«, pa izvadi uši i njima ih pokaže. Onaj najmlađi ćuti. Poče ga mehandžija pitati: »Bogme, momče, tvoja su braća junaci, a da čujemo jesi li i ti štogođ učinio od junaštva?« Onda najmlađi opočne da kaziva: »I ja sam nešto malo učinio. Kad smo zanoćili onu noć kod jezera u pustinji, vi ste, braćo, spavali, a ja sam čuvao stražu; kad bi neko doba noći, zaljulja se sve jezero i izađe troglava aždaha i šćaše nas da proždere, onda ja povadim sablju i glave joj sve tri odsiječem: ako ne vjerujete, evo šest uveta od aždahe«. Tome se i sama braća začude,

a on nastavi kazivati: »U tome se vatra ugasi, a ja pođem da vatre potražim. Tumarajući po planini naiđem u jednoj pećini devet divova«, i tako im sve po redu kaže što je učinio, i svi se tome čudu začudiše.

Kad to mehandžija čuje, brže potrči i caru sve javi, a car mu dade mnogo novaca, pa brže pošalje svoje ljude da sva tri careva sina njemu dovedu. Kad oni iziđu pred cara, car zapita najmlađega carevića: »Jesi li ti sve to čudo u ovome gradu počinio, divove isjekao i šćer moju od smrti sačuvao?« — »Jesam, čestiti care«, odgovori najmlađi carević. Onda mu car dade svoju šćer za ženu, i dopusti mu da je on prvi do njega u svome carstvu, a onoj dvojici starije braće reče car: »Ako hoćete i vas hoću oženiti, pa vam dobre dvore sagraditi«, no oni njemu kažu da su oženjeni obojica, i cijelu mu istinu otkriju, kako su pošli da sestre svoje traže.

Kad car sve to čuje, zaustavi samo onog najmlađeg kod sebe kao zeta, a onoj dvojici dade dvije mazge novaca, i tako oba starija brata vrate se svome dvoru i u svoje carstvo. Onaj najmlađi jednako mišljaše za svojijem sestrama, i šćaše da ide da ih traži, ali mu je opet bilo i žao ostaviti svoju ženu, a i car mu to ne daše učiniti, i tako on za sestrama svojim jednako venjaše.

Jednom car pođe u lov, a njemu kaže: »Ostani ti tu kod dvora i evo ti devet ključeva, čuvaj ih kod sebe; možeš«, veli, »da otvoriš tri četiri odaje, tamo ćeš viđeti da imade i srebra i zlata, oružja i mnogo drugijeh dragocijenosti, naposljetku možeš otvoriti sve osam odaja, ama devetu da se nijesi usudio nipošto otvoriti, jer«, veli, »ako to učiniš, zlo ćeš proći«.

Onda car ode, a zeta ostavi kod kuće; ovaj čim car otide, otvori jednu pa i drugu sobu i tako redom sve osam soba, i vidi u njima svakojakijeh dragocjenosti, naposljetku kad dođe i na vrata od devete sobe, reče u sebi: »Ja sam mnogo čuda preturio, a sad da ne smem otvoriti ovu sobu!« pa i tu sobu otvori, kad uđe unutra, ima što i viđeti! U sobi jedan čoek do koljena u gvožđe zakovat i ruke do lakata zakovate obje, na četiri strane imadu četiri direka, a tako od svakoga direka ima po jedan sindžir od gvožda, i tako su krajeve svoje sastavili pa onamo čoeku oko vrata obavili, i tako je tvrdo okovat bio da se nije mogao nikako micati. Pred njim je bila jedna česma na zlatnom čunku izvirala, i tako saljeva se pred njim u jedno korito zlatno. Blizu njega stoji jedna maštrava ukrašena dragijem

kamenjem. Čoek bi htio da vode pije, ama ne može da dohvati. Kad carević sve to vidi, on se većma začudi, pa se trgne malo natrag, a ovaj čoek progovori: »Hodi unutra kod mene, zaklinjem te bogom živijem!« Ovaj uđe unutra, kod njega, onda mu onaj čoek reče: »Daj učini jedan sevap, te mi daj jednu maštravu vode da popijem, i znaj zacijelo da ćeš od mene za to dobiti na dar još jedan život«. Carević se promisli: »Šta ima bolje nego da dobijem dva života«, pa uzme maštravu, i da mu punu vode, te ovaj popije. Onda ga carev sin upita: »Kako se ti zoveš, boga ti, po imenu?« Ovaj odgovori: »Ja se zovem **Baš-Čelik**«. Carević pođe ka vratima a ovaj ga stane moliti: »Daj mi i drugu maštravu vode, pa ću ti pokloniti i drugi život«. Carević pomisli: »Sad dva života da mi pokloni, a treći imam, to je čudo veliko«, pa uzme maštravu te mu dade, a ovaj popije. Carević pođe pa počne da vrata zatvori, a Baš-Čelik reče: »O, junače, povrati se kod mene, kad si već dva dobra učinio, učini i treće, daću ti i treći život. Uzmi ovu maštravu, natoči je pa mi uspi na glavu, a ja ću ti za to što mi vodu uspeš na glavu dati i treći život te živi«. Kad carević to čuje, povrati se natrag, uzme maštravu pa natoči vode i uspe mu na glavu. Kako mu voda pospe glavu, u onaj mah prsnuše alke oko vrata, i sve gvožde koje je Baš-Čelika držalo. A Baš-Čelik skoči kao munja, pa raširi krila, poleti, i u isto vrijeme uzme pod krilo carevu ćerku, ženu njegova izbavitelja, i tako najedanput iščezne iz očiju. Sad da vidiš čuda: prepane se carev sin od cara! U tom kad car dođe iz lova, kaže mu zet njegov sve po redu; car se većma u brigu dade, pa mu reče: »Zašto tako učini? jesam li ti kazao da ne otvoriš devetu sobu?« Carević mu odgovori: »Nemoj se srditi na mene, ja ću da idem da Baš-Čelika tražim i da povratim moju ženu«. Oni car ga stane od toga odvraćati: »Nemoj«, veli, »da ideš nipošto! Ti ne znaš ko je Baš-Čelik, mene je mnogo vojske i novaca propalo dok sam Baš-Čelika uhvatio, nego ostani kod mene, ja ću ti isprositi drugu đevojku, i ne boj se, ja te opet milujem kao sina svoga«. Ali carev sin nije htio nikako slušati, nego uzme novaca za puta, uzjaše svoga konja pa pođe u svijet tražiti Baš-Čelika. Putujući ovako zadugo dođe u jednu varoš, kako uđe gleda tamo amo, dok najedanput poviče jedna djevojka s čardaka: »E, careviću, odjaš' konja pa hodi u avliju!« Kad carević dođe u avliju i onda ga srete djevojka a on pogleda i poznade svoju sestru najstariju: ruke šire, u lice se ljube, a sestra njemu govori: »Hajde, brate, sa mnom na čardak«. Kad iziđu na čardak,

onda carević stane pitati sestru svoju ko je njen čoek za koga se ona udala, a ona mu odgovori: »Ja sam se«, veli, »udala za cara zmajskog, i moj je čoek zmaj, nego, brate, da te dobro sakrijem, moj čoek veli, da bi svoje šure isjekao kad bi ih samo viđeti mogao: ja ću njega najprije kušati, ako ti ništa ne ćene učiniti, ja ću mu kazati za tebe«. Pa tako i učini: brata i konja mu sakrije. Kad veće dođe, zmaju zgotove večeru pa ga čekaju, kad eto ti zmajskog cara! Kako doleće u dvor, sav se dvor zasvetli i zablista! Kako uđe, odmah zove svoju ženu: »Ženo«, veli, »ovde čoečja kost miriše, koji imade? kazuj odmah!« Ona mu reče: »Nema nikoga«, a on veli: To ne može biti«. Onda mu žena odgovori: »Boga ti, što te pitam da mi pravo kažeš: bi li ti štogod mojoj braći da sad koji od njih ovamo dođe?« A zmajski car odgovori: »Onog najstarijeg i srednjeg bih zaklao pa ih pekao, a najmlađem ne bih ništa«. Onda ona veli: »Došao je moj najmlađi brat a tvoj šurak«. Kad car čuje, on poviče: »Dajte ga«. Kad šuraka sestra dovede pred cara, car skoči, ruke šire, u lica se ljube: »Dobro došao, šurače!« — »Bolje tebe našao, zete!« — Gdje si?« — »Evo me«. Pa mu priča od kraja do konca. Onda mu car reče zmajski: »Ta kud ideš, boga ti, prekojuče Baš-Čelik prođe i pronese tvoju ženu, ja ga dočekam sa sedam hiljada zmajeva, pa mu ne mogoh ništa učiniti, prođi se đavola, molim te, da ti dam novaca koliko hoćeš, pa idi kući«. No carević nije htio nikako da ga sluša, nego sjutradan naumio da pođe, a kad car vidi da ga ne može da zaustavi i s puta da ga odvrati, onda mu izvadi jedno pero pa mu ga da u ruke, i ovako mu reče: »Dobro slušaj šta ti kažem, i evo ti ovo moje perce, pa kad ti bude velika nužda i Baš-Čelika nađeš, a ti zapali ovo pero moje, ja ću onda u isto vrijeme da doletim sa svom svojom silom tebi u pomoć«. Carević uzme pero te pođe. Putujući opet po svijetu dođe u drugu veliku varoš i idući kroz varoš poviče opet jedna djevojka sa čardaka: »E ti, careviću, odjaši konja pa hodi u avliju!« Carević uđe s konjem u avliju, kad tamo a sestra srednja srete ga u avliji, ruke šire, pa se u lice ljube; vodi brata na kulu. Pošto sestra odvede konja u arove a brata na kulu, pita brata kako je došao, a on njojzi sve po redu kaže, pa je pita: »Za koga si se«, veli, »udala?« a ona mu odgovori: »Ja sam se udala za cara sokolovskog, i on će doveče doći; nego da te dobro đegođ sakrijem, jer on braći mojoj preti«. Tako i učini i brata sakrije. Kad dugo neprođe al' eto ti cara sokolovskog!

Kako doleče, sva se kula zaljulja od velike sile. Odmah mu postave večeru, no on kako dođe, progovori svojoj ženi: »Ovde ima čoečja kost«. Žena odgovori: »Nema, čoeče«, pa po dugom razgovoru ona mu veli: »Bi li ti mojoj braći štogođ, kad bi koji došao«. Car veli: »Ja bih najstarijeg i srednjeg mnogo mučio, a najmlađem ne bih ništa«. Onda mu ona za brata kaže. On brzo naredi da ga dovedu, a kad ga car vidi, skoči na noge, ruke šire pa se u lica ljube. »Dobro došao, šurače!«, veli sokolovski car. »Bolje tebe našao, zete!«, odgovori njemu carević, pa odmah sednu večerati. Poslije večere pita car šuru svoga kud je pošao, a ovaj mu odgovori da traži Baš-Čelika, i sve mu redom priča. Ali car ga stane svjetovati: »Nemoj«, veli, »dalje da ideš, ja ću ti za Baš-Čelika kazati: onog istog dana kad je tvoju ženu ugrabio, ja sam ga dočekao sa pet hiljada sokolova, pa strašno smo se pobili šnjime, krv pade do koljena, i ništa mu učiniti ne mogosmo, a ti da mu jedan nešto učiniš! Zato te svjetujem ja da se vratiš kući, i evo ti blaga, uzmi i ponesi koliko god hoćeš«. Ali carev sin veli: »Hvala ti na svemu, ali se vratiti ne ću nikako, nego hoću Baš-Čelika da tražim«, a sam u sebi misli: »Zašto ne bih, kad imam još tri života!« Kad sokolovski car već vidi da ga nikako odvratiti ne može, izvadi jedno perce pa mu ga dade govoreći: »Na ti«, veli, »to moje pero, pa kad ti bude velika nevolja, a ti iskreši vatru pa ga zapali, a ja ću ti onda doći s mojom silom u pomoć.« Onda carević uzme perce pa pođe tražiti Baš-Čelika. Putujući tako za dugo po svijetu dođe u treću varoš, kako uđe u varoš al' eto ti đevojke pa poviče sa čardaka: »Odjaši konja pa hodi u avliju!« Carević svrati konja pa upravo u avliju, kad tamo, al' evo ti njegove sestre najmlađe, ruke šire, pa se u lica ljube, vodi brata na kulu a konja u arove. Brat je pita: »Za koga si se, sestro ti udala, koji je tvoj čoek?« Ona mu odgovori: »Moj je čoek car orlujski, za njega sam se udala«. Kad car dođe uveče kući, žena ga dočeka a on ni reči, nego veli: »Ko je ovdje u dvor od ljudi došao, kazuj odmah!« Ona mu odgovori: »Nije niko«, pa počnu večerati. Onda mu žena veli: »Da li bi ti štogođ mojoj braći učinio, da otkud dođu?« Car joj reče: »Ja bih najstarijeg ti i srednjeg brata ubio, a najmlađeg ne bih; njemu bih i u pomoć svakad pritekao, kad bih mogao«. Onda ona caru kaže: »Evo onaj moj najmlađi brat a tvoj šurak došao da me vidi«. Onda car zapovijedi da ga preda nj dovedu, dočeka ga na noge pa se šnjime poljubi i reče mu: »Dobro došao, šuro!« A taj njemu odgovori: »Bolje tebe našao, zete!«

Pa odmah sjednu večerati. Za večerom se razgovaraju o svačemu, i naposljetku carević kaže da ide Baš-Čelika da traži. Kad to začu car orlujski, stane ga odvraćati govoreći mu: »Proði se ti, šuro, toga đavoljeg vraga, i ne idi tijem putem, nego ostani ovdje kod mene, bićeš svega zadovoljan«. Ali carev sin to ne sluša, nego sjutradan kako svane opremi se i pođe dalje tražiti Baš-Čelika. Onda car orlujski kad vidi da ga odvratiti ne može, izvadi jedno perce pa ga dade šuri: »Na«, veli, »šuro, kad ti bude nevolja, ti ukreši vatru pa ga zapali, ja ću ti onda s mojijem orlovima odmah u pomoć doći«. Carević uzme perce i pođe tražiti Baš-Čelika. Putujući po svijetu od grada do grada tako sve dalje i dalje najposlije nađe svoju ženu u jednoj pećini. Žena kako ga vidi začudi se pa mu reče: »Za boga, čojče, otkud ti ovdje?« A on joj sve po istini kaže, i veli: »Bježi, ženo, da bježimo!« No ona mu na to odgovori: »Kud ćeš, kad će nas Baš-Čelik stići odmah, pa će«, veli, »tebe pogubiti a mene vratiti«. Carević znajući da ima još tri vijeka da živi, nagovori ženu da bježe, pa tako i učine. No kad oni počnu bježati, Baš-Čelik to dozna pa brže potrči i carevića stigne pa poviče: »E, careviću, zar ti ukrade ženu!«, pa mu ženu otme i kaže: »Ja ti sad život praštam, jer znam da sam ti kazao da ću ti dati tri života, pa sad idi, ama više za ženu nemoj da se vraćaš, jer ćeš poginuti«. Pošto to reče Baš-Čelik, odvede ženu sa sobom, a carević opet ostane sam ne znajući što će. Najposlije se riješi da nanovo ide za ženu svoju. Kad dođe blizu one pećine, uluči priliku kad Baš-Čelik bude otišao, pa ženu opet povede sa sobom da bježe. No Baš-Čelik odmah to dozna, pa potrči i carevića stigne pa povadi strijelu i poviče: »Voliš li«, veli, »da te ustrijelim ili da te sabljom posiječem?« Carević stane se moliti, i Baš-Čelik mu ręče: »Ja ti sad i drugi život poklanjam, no ti kažem da se više ne usudiš da se za ženu vratiš, jer ti ne ću više da poklanjam život, no ću te na mjestu pogubiti«. Pošto to reče uzme ženu pa je odvede, a carević opet ostane sam misleći sve jednako kako bi ženu svoju izbavio. Najposlije sam sebi kaže: »A što bih se Baš-Čelika bojao, kad još imam dva života, jedan što mi je on poklonio, a jedan moj?«, pa zaključi da se sjutra ženi povrati, kad Baš-Čelika nije bilo kod nje: »Hajde«, veli, »da idemo bježati!« Ona ga razbijaše da im nije vajde bježati, jer će ih stići, no čoek njen primora je, pa počnu bježati, a Baš-Čelik brzo ih stigne pa poviče: »Čekaj, ja ti više ne praštam!« Care-

vić se prepane i počne ga moliti da mu oprosti, ali Baš-Čelik reče mu: »Znaš li da sam ti kazao da ću ti pokloniti tri vijeka? Eto sad ti treći poklanjam, i više života od mene nemaš, nego idi kući, i nemoj život svoj što ti ga je bog dao da izgubiš«. Carević videći da protiv ove sile ne može ništa, pođe kući, no jednako mišljaše kako bi ženu svoju Baš-Čeliku oteo, dok mu najedamput padne na um što su mu zetovi kazali, kad mu je svaki od njih po jedno perce dao. Onda reče sam sebi: »Hoću baš i četvrti put da se vratim da ženu moju povratim, pa ako mi bude do nevolje, onda ću pera da zapalim da mi zetovi u pomoć dođu«, pa se odmah digne i opet se vrati onoj pećini, đe Baš-Čelik držaše ženu njegovu, i kad iz daleka vidi da Baš-Čelik nekud ode, javi se ženi, a ona se začudi i prepane pa mu reče: »Boga ti, zar ti je tako omrznulo živjeti, te si se vratio po mene!« No on joj kaže za zetove kako su mu dali svaki po jedno perce, pa kako će mu doći u pomoć, ako mu bude do nevolje, »pa zato sam«, veli, »još jedared došao po tebe; hajde odmah da bježimo!« i tako i učine i počnu bježati, ali Baš-Čelik to odmah dozna pa iz daleka poviče: »Stani, careviću, nijesi utekao!« A carević kad vidi Baš-Čelika, povadi ona sva tri pera i kresivo, pa stane kresati dok malo vatru prižeže pa zapali sva tri pera, ali dok je zapalio Baš-Čelik ga stigne, potegne sablju i carevića na dvije pole rasiječe. U isti čas eto ti čuda! Doleti car zmajski sa svojijem zmajevima, car sokolovski sa sokolovima i car orlujski s orlovima, pa se s Baš-Čelikom strašno pobiju i mnogo se krvi prolije, ali Baš-Čelik opet ugrabi ženu i uteče. Onda tri cara stanu svoga mrtva šura gledati i zaključe da mu život povrate, pa onda zapitaju najbrža tri zmaja koji može najbrže s Jordana vode donijeti. Jedan veli: »Ja mogu za po sahata;« drugi veli: »Ja mogu za jedan četvrt sahata;« treći veli: »Ja mogu za devet trenutaka«. Onda carevi poviču ovome: »A sad ti, zmaje, brže pohitaj!« Ovaj raširi silu vatrenu i donese zaista za devet trenutaka vode s Jordana. Carevi uzmu vodu, pospu vodom po onijem ranama, kud je carević rasječen bio, kad pospu, rane se sastave, i carević skoči na noge te oživi. Onda ga carevi svjetuju: »Idi sad kući, kad si se smrti izbavio«. Carević njima veli da će još jedan put da ide sreću pokušati i ženu ma na koji način ukrasti. Carevi, zetovi njegovi, vele mu: »Nemoj, poginućeš zaista sad ako odeš, jer života ti drugog nema osim onoga tvoga od boga«. Al i carević ne će za to da čuje. Onda

mu carevi reku: »E kad već hoćeš silom da ideš, a ti nemoj odmah ženu da vodiš, nego joj kaži da pita Baš-Čelika đe mu je junaštvo, pa onda doći da nam kažeš mi ćemo ti pomoći da ga osvojimo«. Onda carević ode krišom i dođe ženi, pa je nauči da kuša Baš-Čelika đe mu je junaštvo, pa se vrati natrag. Kad Baš-Čelik kući dođe, žena ga stane pitati: »Boga ti, đe je tvoje junaštvo?« Baš-Čelik joj reče: »Moja ženo, moje je junaštvo u sablji mojoj«. Onda se žena stane moliti spram sablje bogu. Baš-Čelik kad to vidi, udari u smijeh pa reče: »O, luda ženo! nije moje junaštvo u sablji, nego u mojoj strijeli«, a ona se onda okrene bogu moliti spram strijele, a Baš-Čelik joj reče: »O, ženo, dobro li te neki uči da me kušaš đe je moje junaštvo! Ja bih rekao da je živ tvoj čoek, pa on te uči«, a ona se poče kleti da je niko ne uči, jer i nema ko. Poslije nekoliko dana dođe joj čoek, a ona mu sve kaže kako još nije mogla doznati od Baš-Čelika đe mu je junaštvo, a čoek joj odgovori: »Kušaj ga opet«, pa ode.

Kad Baš-Čelik dođe, žena ga stane opet pitati đe mu je junaštvo. Onda joj Baš-Čelik odgovori: »Kad ti moje junaštvo tako poštuješ, ja ću ti istinu da kažem đe je moje junaštvo«, pa onda stane kazivati: »Daleko odavle ima jedna visoka planina, u onoj planini jedna lisica, u lisici srce, u srcu jedna tica, u onoj je tici moje junaštvo, ama se ona lisica ne da lako uhvatiti: ona se može pretvoriti u razne načine«. Sjutradan kad Baš-Čelik ode, carević opet dođe ženi svojoj da čuje šta je doznala, a žena mu sve kaže. Onda carević otide upravo zetovima, a oni ga jedva dočekaju da čuju đe je Baš-Čelikovo junaštvo, pa se odmah dignu i sa carevićem otidu. Kad tamo dođu u onu planinu, puste orlove da love lisicu, a lisica pobjegne u jedno jezero koje je bilo usred one planine, i pretvori se u utvu šestokrilu, ali sokolovi odmah za njom i odandje je izagnaju, onda ona poleti u oblake pa počne bježati, a zmajevi za njom! Ona brže onda pretvori se opet u lisicu i stane po zemlji bježati, ali tu je orlovi dočekaju i ostala vojska, pa je salete i uhvate. Onda carevi zapovjede te se lisica raspori i srce izvade pa nalože vatru, srce raspore, iz srca ticu izvade i u vatru bace, kako tica izgori Baš-Čelik pogine. Carević onda uzme svoju ženu pa ode šnjome kući.

AŽDAJA I CAREV SIN

Bio jedan car pa imao tri sina. Jednom najstariji sin pođe u lov, pa kako iziđe iza grada, skoči zec iza grma, a on za njim, te ovamo te onamo, dok uteče zec u jednu rekavicu, a carev sin za njim; kad tamo, a to ne bio zec nego aždaja, pa dočeka careva sina te ga proždere. Kad poslije toga prođe nekoliko dana, a carev sin ne dolazi kući, stanu se čuditi, šta bi to bilo, da ga nema. Onda pođe srednji sin u lov, pa kako iziđe iza grada, a zec skoči iza grma, a carev sin za njim; te ovamo te onamo, dok uteče zec u onu rekavicu, a carev sin za njim; kad tamo, a to ne bio zec, nego aždaja, pa ga dočeka te proždere. Kad poslije toga prođe nekoliko dana, a carevi sinovi ne dolaze natrag ni jedan, zabrine se sav dvor. Onda i treći sin pođe u lov, ne bi li i braću našao. Kako iziđe iza grada, opet skoči iza grma zec, a carev sin za njim, te ovamo te onamo, dok uteče zec u onu rekavicu. A carev sin ne htjedne ići za njim, nego pođe da traži drugoga lova, govoreći u sebi: »Kad se vratim, naći ću ja tebe«.

Potom, hodajući dugo po planini, ne nađe ništa, pa se onda vrati u onu rekavicu; kad tamo, ali u rekavici jedna baba. Carev sin joj nazove boga: »Pomozi bog, bako!« A baba mu prihvati: »Bog ti pomogao, sinko!« Onda je zapita carev sin: »Gdje je bako, moj zec?« A ona mu odgovori: »Moj sinko, nije ono zec, nego je ono aždaja. Toliki svijet pomori i zatomi. Čujući to carev sin malo se zabrine, pa reče babi: »Šta ćemo sad? Tu su valjda i moja dva brata propala«. Baba mu odgovori: »Jesu bogme, — ali nije fajde, nego sinko, idi kući, dok nisi i ti za njima«. Onda joj on reče: »Bako, znaš li, šta je? Ja znam, da si ti rada, da se oprostiš te napasti«. A baba mu se uteče u riječ: »O moj sinko, kako ne bih! I mene je tako uhvatila, ali sad se nema kud.« Onda on nastavi: »Slušaj dobro, što ću ti kazati. Kad dođe aždaja, pitaj kuda ide i gdje je njezina snaga, pa sve ljubi ono mjesto, gdje ti kaže, da joj je snaga, kao od miline, dokle je iskušaš, pa ćeš mi poslije kazati, kad dođem.« Poslije carev sin otide u dvor, a baba ostane u rekavici.

Kad dođe aždaja, stane baba pitati: »Ta gdje si zaboga? Kuda tako daleko ideš? Nikad ne ćeš da mi kažeš, kuda ideš.« A aždaja joj odgovori: »E moja bako, daleko ja idem.« Onda joj se baba stane umiljavati: »A zašto tako daleko ideš? Kaži mi, gdje je tvoja snaga. Ja da znam, gdje je tvoja snaga, ja ne znam, šta bih radila od miline, — sve bih ono mjesto ljubila.« Na to se aždaja nasmije pa joj reče: »Ondje je moja snaga, u onom ognjištu.« Onda baba pritisne grliti i ljubiti ognjište. A aždaja, kad to vidi, udari u smijeh, pa joj reče: »Luda ženo, nije tu moja snaga! Moja je snaga u onom drvetu pred kućom.« Onda baba pritisne grliti i ljubiti drvo, a aždaja opet u smijeh, pa joj reče: »Prođi se, luda ženo! Nije tu moja snaga!« Onda baba zapita: »Da gdje je?« A aždaja stane kazivati: »Moja je snaga daleko, — ne možeš ti tamo otići. Čak u drugome carstvu, kod careva grada ima jedno jezero; u onom jezeru ima jedna aždaja, a u aždaji je vepar, a u vepru zec, a u zecu golub, a u golubu vrabac: u onom je vrapcu moja snaga.« Baba, kad to čuje, reče aždaji: »To je bogme daleko, to ja ne mogu ljubiti.«

Sutradan, kad aždaja otiđe iz rekavice, carev sin dođe babi, pa mu baba kaže sve, što je čula od aždaje. Onda on otide kući pa se preruši: obuče pastirske haljine i uzme pastirski štap u ruke, te se načini pastir, pa pođe u svijet. Idući tako od sela do sela i od grada do

grada, najposlije dođe u drugo carstvo i u carev grad, pod kojim je u jezeru bila aždaja.

Došavši u onaj grad stane raspitivati, kome treba pastir. Građani mu kažu, da treba caru. Onda on upravo k caru. Pošto ga prijave, pusti ga car preda se, pa ga zapita: »Hoćeš li čuvati ovce?« A on

odgovori: »Hoću, svijetla kruno!« Onda ga car primi i stane ga svjetovati i učiti: »Ima ovdje jedno jezero i pokraj jezera vrlo lijepa paša, pa kako izjaviš ovce, one odmah idu onamo te se razvale oko jezera, ali koji god čoban tamo otide, onaj se više ne vraća natrag; zato, sinko, kažem ti, ne daj ovcama na volju, kud one hoće, nego drži, kuda ti hoćeš.«

Carev sin zahvali caru, pa se opravi i izjavi ovce i uzme sa sobom još dva hrta, što mogu zeca u polju stići, i jednoga sokola, što može svaku pticu uhvatiti i ponese gajde. Kako on izjavi ovce, odmah ih pusti k jezeru, a ovce, kako dođu na jezero, odmah se razvale oko jezera, a carev sin metne sokola na jednu kladu, a hrte i gajde pod kladu, pa zasuče gaće i rukave, te zagazi u jezero pa stane vikati: »O aždajo, o aždajo! Ta iziđi mi danas na mejdan, da se ogledamo, ako žena nijesi!« Aždaja se odzove: »Sad ću, carev sine, sad!« Malo čas, eto ti aždaje, — velika je, strašna je, gadna je! Kako aždaja iziđe, uhvati se s njim popojaske, pa se ponesi ljetni dan do podne. A kad podne prigrije, onda reče aždaja: »Ta pusti me, carev sine, da zamočim svoju pustu glavu u jezero, pa da te bacim u nebeske visine!« A carev joj sin odgovori: »Bre, aždajo, ne kopaj trica, da je meni careva djevojka, da me poljubi u čelo, još bih te više bacio«. Aždaja se na to odmah otpusti od njega i otide u jezero. Kad bude pred veče, on se lijepo umije i opravi, sokola metne na rame, a hrte uza se, a gajde pod pazuho, pa krene ovce i pođe u grad svirajući u gajde. Kad dođe u grad, sav se grad slegne kao na čudo, gdje on dođe, a prije ni jedan čoban nije mogao doći s onoga jezera.

Sutradan carev sin opravi se opet i pođe s ovcama upravo k jezeru. A car pošalje za njim dva konjanika, da idu kradom, da vide, šta on radi, te se oni popnu na jednu visoku planinu, otkuda će dobro vidjeti. A čoban, kako dođe, metne hrte i gajde pod kladu onu, a sokola na nju, pa zasuče gaće i rukave, te zagazi u jezero pa poviče: »O aždajo, o aždajo! Iziđi mi na mejdan, da se još ogledamo, ako žena nijesi!« Aždaja mu se odzove: »Sad ću, carev sine, sad!« Malo čas, eto ti aždaje, — velika je, strašna je, gadna je! Pa se uhvate popojaske, te se ponesi ljetni dan do podne. A kad podne prigrije, onda reče aždaja: »Ta pusti me, carev sine, da zamočim svoju pustu glavu u jezero, pa da te bacim u nebeske visine!« A carev joj sin odgovori: »Bre, aždajo, ne kopaj trica! Da je meni careva djevojka, da me poljubi u čelo, još bih te više bacio!« Aždaja se od-

mah na to otpusti od njega i otide u jezero. — Kad bude pred noć, carev sin krene ovce kao i prije, pa kući svirajući u gajde. Kad uđe u grad, sav se grad uskoleba i stane se čuditi, gdje čoban dolazi kući svako veče, što prije ni jedan nije mogao. Ona dva konjika još su prije careva sina bila došla u dvor i pripovijedala caru sve po redu, šta su čuli i vidjeli. Sad, kad car vidje čobana, gdje se vrati kući, odmah dozove k sebi svoju kćer i kaže joj sve, što je i kako je. — »Nego, veli, sutra da ideš s čobaninom na jezero, da ga poljubiš u čelo.« Ona, kad to čuje, brizne plakati i stane se moliti ocu: »Nigdje nikoga nemaš do mene jedinu, pa i za mene ne mariš da poginem!« Tada je otac stane sloboditi i hrabriti: »Ne boj se, kćeri moja! Vidiš, mi promijenismo tolike čobane, pa kojigod iziđe na jezero, nijedan se ne vrati, a on evo dva dana, kako se s aždajom bori, pa mu ništa ne naudi. Ja se uzdam u boga, da on tu aždaju može svladati, samo idi sutra s njime, eda bi nas oprostio te napasti, što toliki svijet pomori.«

Kad u jutro bio dan osvanu, dan osvanu i sunce ogranu, usta čoban, usta i djevojka, pa se staše opremati na jezero. Čobanin je veseo, veseliji nego igda, a djevojka careva tužna, suze prolijeva, pa je čobanin tješi: »Gospođo seko, ja te molim, nemoj plakati, — samo učini, što rečem: kad bude vrijeme, ti pritrči i mene poljubi, pa se ne boj.« Kad pođoše i kretoše ovce, čoban putem jednako veseo, svira u gajde veselo, a djevojka ide pokraj njega pa jednako plače, a on kašto pusti dulac pa se okrene njojzi: »Ne plači, zlato, ne boj se ništa!«

Kad dođu na jezero, ovce se odmah razvale oko jezera, a carev sin metne sokola na kladu, a hrte i gajde poda nju, pa zasuče gaće i rukave, pa zagazi u vodu i poviče: »O aždajo, o aždajo! Iziđi mi na mejdan, da se ogledamo, ako žena nijesi!« Aždaja se odzove: »Sad ću, carev sine, sad!« Malo čas, eto ti aždaje — velika je, strašna je, gadna je! Kako iziđe, uhvate se popojaske, pa se ponesi ljetni dan do podne. A kad podne prigrije, tada besjedi aždaja: »Ta pusti me, carev sine, da zamočim svoju pustu glavu u jezero, pa da te bacim u nebeske visini.« A carev sin odgovori: »Bre aždajo, ne kopaj trica! Da je meni careva djevojka, da me poljubi u čelo, još bih te više bacio!« Kako on to reče pritrči careva djevojka, i poljubi ga u obraz, u oko i u čelo. Onda on mahne aždajom i baci je u nebeske visine, te aždaja, kad padne na zemlju, sva se na komade razbije, a kako se na

komade razbije, skoči iz nje divlji vepar, pa nagne bježati, a carev sin vikne na čobanske pse: »Drži! Ne daj!« — a psi skoče te za njim, pa ga stignu i odmah rastrgnu. Ali iz vepra skoči zec, pa nagne preko polja, a carev sin pusti hrte: »Drži! Ne daj!« — a hrti za zecom, te ga uhvate i odmah rastrgnu. Ali iz zeca poleti golub, a carev sin pusti sokola, te sokô uhvati goluba i donese carevu sinu u ruke. Carev sin uzme goluba te ga raspori, a to u golubu vrabac, a on drž' vrapca! Kad uhvati vrapca, reče mu: »Sad da mi kažeš, gdje su moja braća!« A vrabac mu odgovori: »Hoću, samo mi nemoj ništa učiniti. Odmah iza grada tvojega oca ima jedna rekavica, i u onoj rekavici imaju tri šibljike: podsijeci one tri šibljike, pa udri njima po korijenu. Odmah će se otvoriti gvozdena vrata od velikog podruma; u onome podrumu ima toliko ljudi, i starih i mladih, i bogatih i siromašnih, i malih i velikih, i žena i djevojaka, da možeš naseliti čitavo carstvo. Ondje su i tvoja braća!« Kad vrabac to sve iskaže, carev ga sin odmah za vrat, te udavi. Car glavom bijaše izišao i popeo se na onu planinu, otkuda su oni konjanici gledali čobana, te i on gledao sve što je bilo. Pošto čoban tako dođe glave aždaji, počne se i suton hvatati, i on se lijepo umije, uzme sokola na rame, a hrte uza se, a gajde pod pazuho, pa svirajući krene ovce i pođe dvoru carevu, a djevojka pored njega još u strahu. Kad dođu u grad, sav narod slegne kao na čudo. Car, koji je sve njegovo junaštvo gledao s planine, dozove ga preda se, pa mu dâ svoju kćer, te smjesta u crkvu, pa ih vjenčaju i učine veselje za nedjelju dana. Potom se carev sin kaže, ko je on i otkud je, a car se onda i sav grad još većma obraduje, pa pošto carev sin navali, da ide svojoj kući, car mu dâ mnoge pratioce i opravi ga na put.

Kad budu kod one rekavice, carev sin zaustavi sve pratioce, pa uđe unutra te posiječe one tri šibljike i udari njima po korijenu, a gvozdena se vrata odmah otvore. Kad tamo, a to u podrumu svijet božji. Onda carev sin zapovijedi, da svi izlaze, jedan po jedan, i kud je kome drago, a on stane na vrata. Izlazeći tako jedan za drugim, eto ti i braće njegove; a on se s njima zagrli i izljubi. Kad već sav narod iziđe, zahvale mu što ih je popuštao i izbavio i otidu svaki svojoj kući. A on sa svojom braćom i mladom otide kući svome ocu i ondje je živio i carovao do svoga vijeka.

PEPELJUGA

Prele djevojke kod govedâ oko jedne duboke jame, a dođe nekakav starac bijele brade do pojasa, pa im reče: »Djevojke! Čuvajte se vi te jame, jer da koje od vas upadne vreteno u nju, one bi se mati odmah pretvorila u kravu.« Ovo rekavši starac otide, a djevojke onda, čudeći se njegovim riječima, prikuče se jami još bliže i stanu se u nju nadvirivati i razgledati je, dok se jednoj, koja je bila najljepša između njih, izmakne vreteno iz ruke i padne u jamu. Kad ona u veče kući, a to joj se mati pretvorila u kravu, i stoji pred kućom. Potom ona stane ovu kravu goniti na pašu s ostalim govedima.

Poslije nekog vremena otac se ove djevojke oženi udovicom, koja dovede jednu svoju kćer. Maćeha stane odmah mrziti na svoju pastorku, osobito zato, što je ona bila mnogo ljepša od njezine kćeri; zabranjivala joj je, da se umiva, češlja i preoblači, i svakojako je tražila uzroke, da je kara i muči. Jednom joj dade u jutru punu torbu kudjelje, pa joj rekne: »Ako ovo sve danas ne opredeš i u kokošku ne smotaš, ne idi mi doveče kući, ubit ću te.« Djevojka sirota,

idući za govedima, prela je, koliko je mogla, a kad na podne goveda polježu u plandišta, ona, videći da se na kudjelji ne poznaje, što je oprela, stane plakati. Kad je vidi ona krava, što joj je bila mati, gdje plače, zapita je, što joj je, a ona kaže sve redom, što je i kako je. Onda krava tješeći je rekne joj, da se zato ne brine nimalo. »Ja ću — veli — kudjelju uzimati u usta i žvatati, pa će se na moje uho pomoliti žica, a ti je uhvati, pa odmah motaj na kokošku.« Tako i učine. Krava stane kudjelju u usta uzimati i žvatati, a djevojka na uho njezino žicu izvlačiti i motati, i odmah budu gotove.

Kad djevojka u veče maćesi dâ veliku kokošku, maćeha joj se veoma začudi, pa joj sutradan dâ jov više kudjelje; a kad ona i ovo oprede i smota kao ono prije, i u veče donese kokošku gotovu, ona pomisli u sebi, da to njoj pomažu njezine drugarice, pa joj treći dan dâ još više kudjelje, ali kradom pošalje za njom i svoju kćer, da gleda, ko to njoj pomaže presti i motati. Kad se ova poslana djevojka privuče, te vidi, kako krava kudjelju uzima i žvače, a pastorka na njezino uho predu mota, ona se vrati kući i kaže sve materi svojoj.

Potom maćeha navali na svoga muža, da se krava ona zakolje; muž je iznajprije ženu od toga odvraćao, ali najposlije kad se žena nije htjela okaniti, pristane i on na to i kaže joj, da će je u taj i taj dan zaklati. Kad pastorka za to dozna, ona stane jednako plakati, a kad je krava zapita, zašto plače, i ona joj kaže sve, što je i kako je, reče joj krava: »Muči ti, ne plači; već kad mene zakolju, da ne jedeš od mene mesa, već kosti moje da pokupiš, pa da ih za kućom pod tim i pod tim kamenom zakopaš u zemlju, pa kad ti bude kakva nevolja, dođi na moj grob i naći ćeš pomoć.« Kad kravu zakolju i meso joj stanu jesti, djevojka nije htjela okusiti, izgovarajući se da nije gladna i da ne može, nego pokupi sve njezine kosti, pa ih zakopa, gdje joj je krava kazala.

Djevojci je ovoj bilo ime Mara, ali kako je poslije toga najviše radila i slušala u kući, nosila vodu, gotovila jelo, prala sudove, mela kuću i radila sve ostale kućne poslove, i kako se tako najviše oko vatre nalazila, prozovu je maćeha i njena kći Pepeljugom.

Jednom u nedjelju maćeha, otpremivši se sa svojom kćeri u crkvu, prospe po kući punu kopanju prosa, pa reče pastorci: »Ti Pepeljugo, ako ovo sve proso ne pokupiš i ručak ne zgotoviš, dok mi iz crkve dođemo, ubiću te.« Pošto one otiđu u crkvu, djevojka sirota stane plakati, govoreći u sebi: »Za ručak mi nije brige, lasno

ću ga zgotoviti, ali tko će toliko proso pokupiti!« Utom joj padne na um, što joj je krava rekla, ako kad bude u nevolji, da ide na njezin grob i da će naći pomoć, pa odmah otrči onamo. Kad tamo, ali šta da vidi! Na grobu stoji velikački sanduk otvoren, pun svakojakih drago-

cjenih haljina, a na zaklopcu njegovu dva bijela goluba, pa joj reknu: »Maro, uzmi iz sanduka haljine, koje hoćeš, pa se obuci i idi u crkvu, a mi ćemo proso pokupiti i ostalo sve urediti.« Ona veselo uzme prve haljine s vrha, sve od same svile, pa se obuče i otide u crkvu. U crkvi sve se i žensko i muško začudi njezinoj ljepoti i njezinim haljinama, a najviše, što nitko nije znao, ko je i otkuda je, a osobito joj se začudi i oko na nju baci carski sin, koji se ondje desio. Kad bude ispred svršetka službe božje, ona se iz crkve iskrade pa bježi kući, pa svukavši svoje haljine stavi ih u sanduk, a on se sam zatvori i nestane ga, a ona brže k vatri. Kad tamo, a to proso pokupljeno, ručak gotov i sve uređeno. Malo postoji, ali eto ti joj maćehe sa kćerju svojom iz crkve, i vrlo se začude, kad vide sve uređeno, pa i proso pokupljeno.

Kad bude u drugu nedjelju, maćeha se sa svojom kćerju spremi opet u crkvu, i na pohodu prospe još više prosa po kući, pa kaže pastorci kao i prije: »Ako to sve proso ne pokupiš i ručak ne zgotoviš i ostalo sve ne urediš, dok mi dođemo iz crkve, ubit ću te.« Pošto njih dvije otidu u crkvu, pastorka odmah k materinu grobu. Kad tamo, a to sanduk opet otvoren, kao i prije, i na zaklopcu stoje dva bijela goluba, pa joj reknu: »Obuci se ti, Maro, pa idi u crkvu, a mi ćemo proso pokupiti i ostalo sve urediti.« Onda ona uzme iz sanduka haljine sve od čistoga srebra, pak se obuče i otide u crkvu. U crkvi joj se opet začudi sve, još više nego prije, a carev sin očiju ne smetaše s nje; ali kad bude ispred svršetka službe božje, ona se između naroda nekako ukrade, te bježi kući, pak se brže bolje svuče i haljine stavi u sanduk, pa k vatri. Kad joj maćeha sa svojom kćerju dođe iz crkve, još većma se začude, kad vide proso pokupljeno, ručak gotov i ostalo sve uređeno, i nikako se nijesu mogle dočuditi.

Kad bude u treću nedjelju, one se opet spreme u crkvu, pa na pohodu maćeha prospe još više prosa po kući i kaže pastorci kao i prije: »Ako ovo proso sve ne pokupiš, ručak ne zgotoviš i ostalo sve ne urediš, dok mi dođemo iz crkve, ubit ću te.« Pošto one otidu iz kuće, pastorka odmah k materinu grobu i nađe opet sanduk otvoren i na zaklopcu dva bijela goluba, koji joj reknu, da se obuče i da ide u crkvu, a da se ne brine ni za što u kući. Onda ona uzme iz sanduka haljine, sve od suha zlata, pa se obuče i otide u crkvu. U crkvi joj se svi začude još većma, a carev je sin bio namislio, da je ne pušta kao i prije, već da je čuva, da vidi kuda će. Kad bude ispred

svršetka službe božje, te ona pođe da ide, a carev sin za njom ustopice. I tako ona između naroda provlačeći se i bježeći, nekako joj spadne papuča s desne noge, i ona, ne imajući kad tražiti je, pobjegne bosonoga, a carev sin uzme joj papuču. Došavši ona kući svuče se i haljine stavi u sanduk, pa odmah k vatri kao i prije.

Carev sin potom zađe s onom papučom njezinom, da je traži po svem carstvu, ogledajući svakoj djevojci papuču na nogu, ali kojoj duga, kojoj kratka, kojoj uska, kojoj široka, ne može ni jednoj da pristane. I tako idući od kuće do kuće, dođe i kući njezina oca. Maćeha njezina, kad je vidjela, da će carev sin doći njihovoj kući, da traži onu djevojku, ona nju pred kućom sakrije pod korito. Kad carev sin dođe s papučom i zapita, imaju li kakvu djevojku u kući, ona mu kaže, da imaju, i izvede mu svoju kćer. Kad joj papuču on ogleda na nogu, ali joj papuča ne može ni na prste da se navuče. Onda carev sin zapita, imaju li u kući još kakvu djevojku, a ona mu kaže, da nemaju više nikakve. Utom pijevac skoči na korito, pa zapjeva: »Kukurijeku, evo je pod koritom.« Maćeha poviče: »Iš, oro te odnio!« Carev sin, čuvši to, potrči brže bolje ka koritu, te ga digne. Kad tamo, a to pod njim ona ista djevojka, što je bila u crkvi, i u onim istim haljinama, u kojima je treći put bila, samo bez papuče na desnoj nozi. Kad je carev sin ugledao, on se gotovo obeznani od radosti, pa joj brže bolje papuču nazuje na desnu nogu, i videći da joj je nesamo upravo na nogu, nego da je upravo i onaka kao i ona, što joj je na lijevoj nozi, odvede je k svom dvoru i oženi se njome.

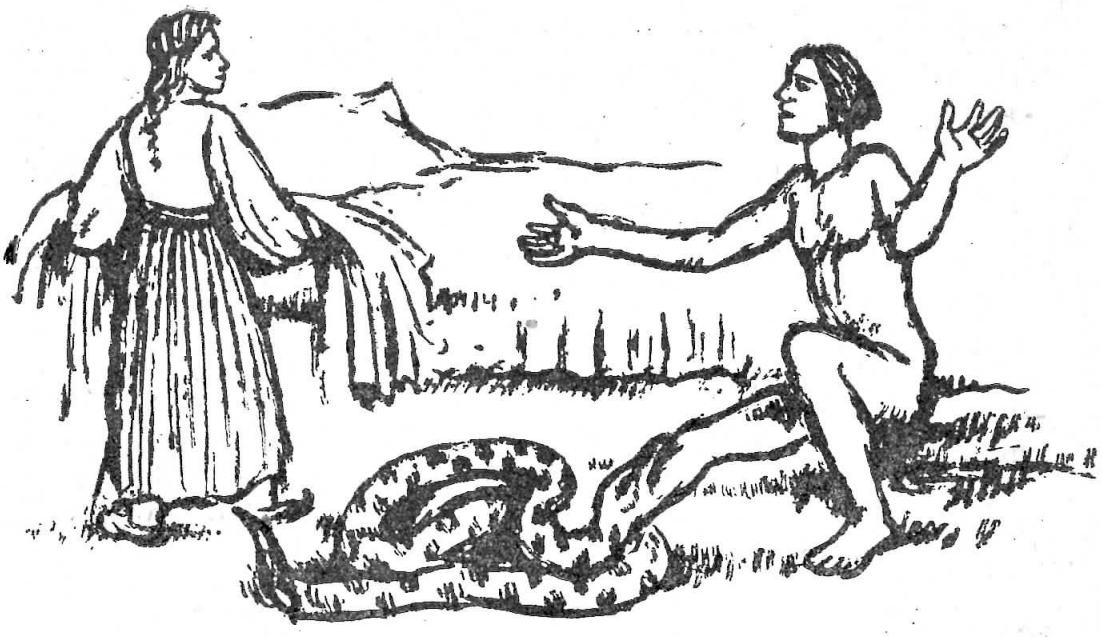

ZMIJA MLADOŽENJA

Bila jedna sirota žena, koja nije imala od srca poroda, pa se molila bogu, da joj dâ, da rodi makar zmiju. Bog joj usliša molbu i ona rodi zmiju. Zmija, kako se rodi od majke, odmah uteče u travu i nestane je. Sirota žena jednako je žalila za zmijom i plakala, gdje joj bog ispuni želju te rodi, pa joj porod pobježe neznano ni kud ni kako je.

Kad tako prođe dvadeset godina, onda zmija dođe i progovori materi: »Ja sam ona tvoja zmijica, što si me rodila, pa sam od tebe u travu pobjegla; sad sam, majko, došla k tebi, da mi prosiš u cara djevojku, te da me ženiš.« Mati se obraduje iznajprije, kad vidi svoj porod, ali se odmah zabrine, kako bi smjela ona za zmiju i u svojoj sirotinji prositi u cara djevojku! A zmija joj opet reče: »Idi, mati, ne premišljaj ništa, jer znaš, da su svakoj djevojci vrata otvorena; a ako ti je baš car i ne da, ne će ti glave uzeti. Makar ti što car kazao, kad se vratiš, ne osvrći se, dok našoj kući ne dođeš.« Na to se ona skloni da pođe k caru.

Kad dođe u carev dvor, sluge je ne htjednu odmah pustiti pred cara, a ona se stane moliti i tako je jedva puste. Kad iziđe

pred cara reče mu: »Svijetli care! Eto tvoje sablje, a evo moje glave. Ja nijesam dugo vrijeme imala od srca poroda, pak sam se molila bogu, da mi dâ, da rodim makar zmiju, i on mi dâ, te rodim zmiju, i kako se rodi, pobjegne u travu i nestane je. Sad, pošto je prošlo dvadeset godina, zmija dođe k meni i posla me k tebi, da prosim u tebe za nju djevojku.« Car se na to nasmije, pa joj reče: »Dat ću ja za tvoga sina djevojku, ako načini most od moga dvora do svoga od bisera i dragoga kamenja.«

Onda se mati vrati kući ne obzirući se, a kako je išla od careva dvora, sve se za njom most gradio od bisera i dragoga kamenja do pred njezinu kuću. Kad mati kaže zmiji, šta joj je car rekao, onda joj ona opet rekne: »Idi, mati, sad da vidiš, hoće li mi dati car djevojku, pak šta ti god odgovori, kad se vratiš, opet se ne osvrći do naše kuće.«

Mati se opet podigne, i kad iziđe pred cara, zapita ga, eda li će joj sad za sina dati djevojku, a car joj odgovori: »Ako tvoj sin načini dvore bolje od mojih, dat ću mu djevojku.« Onda se mati vrati kući i idući putem nije se osvrtala, a kad dođe svojoj kući, a to mjesto njezine kuće dvori bolji od carevih. Kad mati kaže zmiji, šta je car rekao, onda joj zmija opet rekne: »Idi, mati, da vidiš, hoće li mi car sad dati djevojku, pa šta car rekao da rekao, kad od njega pođeš, ne osvrći se do naše kuće.«

Kad mati dođe pred cara, ona mu kaže, da su u njena sina dvori bolji od carevih, i zapita ga, hoće li joj već dati djevojku, a car joj odgovori: »Ako tvoj sin uzima u svome dvoru svašta bolje nego što je u mome, dat ću mu djevojku.« Onda mati pođe kući, i idući nije se osvrtala, a kad dođe kući, ali u njenoj kući triput bolje nego u carevu dvoru: sve zlatni jeleni, košute, ptice, kvočke, pilići, zecovi, sve zlatno. Kad mati kaže zmiji što je car rekao, zmija joj rekne: »Idi, mati, opet caru, te ga pitaj, hoće li mi sad dati djevojku.«

Kad mati otide caru i kaže mu, da u dvoru njena sina ima svašta bolje nego u njegovu, onda car rekne svojoj kćeri: »Kćeri moja! Tebi sad valja poći za ovu zmijicu, jer on svašta ima bolje od nas.« Tako zmijica skupi svatove i odvede carevu kćer te se vjenča s njome.

Poslije nekoga vremena, videći zmijina mati da joj je snaha uvijek vesela i zadovoljna, stane ona pitati: »Kako, kćerko, za boga, možeš biti tako vesela imajući zmiju za muža?« A ona se nije htjela

odmah izdati, nego je sve govorila: »Tako mi bog daje, te sam vesela.« Ali kad svekrva zaokupi nekoliko dana jednako to pitati, najposlije joj reče: »Mati moja! On nije zmija već je momak, da ljepšega nema. Svako veče on izlazi iz one zmijine košulje, a ujutru se opet u nju zavlači.« Svekrva kad to čuje, vrlo se obraduje, pa reče: »E, kad je tako, to ćemo mi učiniti, da on takav ostane, kakav je noću.« Pa se onda dogovore, šta će raditi. Kad bude u večer, mati užari peć, pa kad momak iziđe iz zmijine kože i legne spavati, one nekako ukradu onaj svlak, pa ga bace u peć. Kako svlak stane gorjeti, odmah njega stane vrućina obuzimati, a one ga sve vodom polijevaju, i tako ostane živ. A kad ga popusti vrućina i prene se od sna, on osjeti smrad od svlaka, pa skoči na noge i poviče: »Šta uradiste, da od boga nađete? Kuda ću ovaki?« A mati i žena salete ga: »Pa bolje da si taki, i bolje da si među ljudima.« I tako ga jedva utišaju. Kad to čuje tast njegov, odmah mu još za svoga života preda carstvo, i tako on postane car, te je carovao sretno do svoga vijeka.

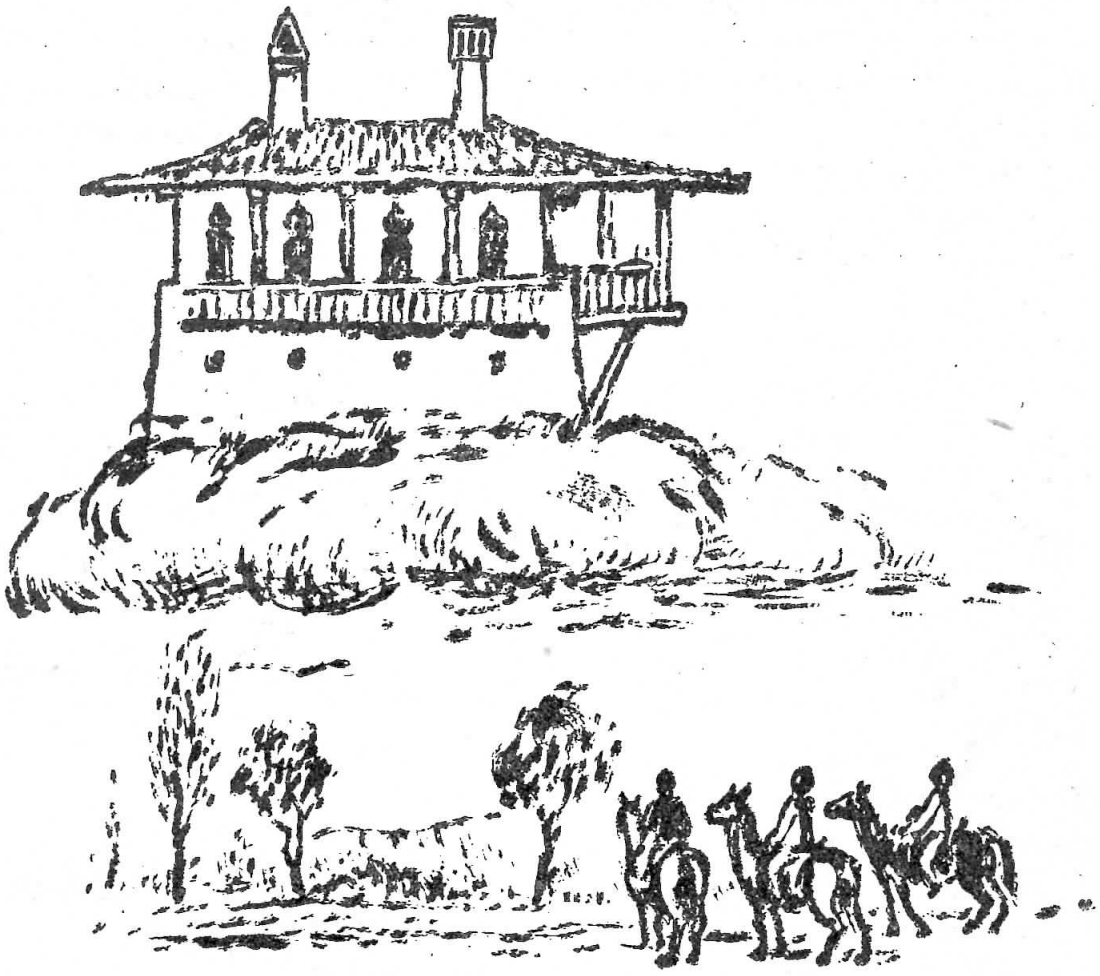

ČARDAK NI NA NEBU NI NA ZEMLJI

Bio je jedan car, pa imao tri sina i jednu kćer, koju je u kavezu hranio i čuvao kao oči u glavi. Kad djevojka odraste, jedno veče zamoli se ocu svome, da joj dopusti, da iziđe sa braćom malo pred dvor u šetnju i otac joj dopusti. Ali tek što izađe pred dvor, u jedan mah doleti iz neba zmaj, ščepa djevojku između braće i odnese je u oblake.

Braća otrče brže bolje k ocu i kažu mu, što je bilo, i reku, da bi oni radi svoju sestru potražiti. Otac im dopusti, da idu, da je traže, i dâ im svakome po konja i ostalo, što treba za put i tako oni otidu.

Po dugome putovanju naiđu na jedan čardak, koji niti je na nebu ni na zemlji. Došavši ondje pomisle, da će u onome čardaku

biti njihova sestra, pa se odmah stanu dogovarati, kako bi se u nj popeli, i poslije dugoga promišljavanja i dogovora dogovore se, da jedan od njih svoga konja zakolje, i od kože konjske da okroje oputu, pa pritvrdivši jedan kraj od nje za strijelu, da puste odozdo strijelu iz luka, da se dobro za čardak prihvati, kako bi se uz nju penjati mogli. Mlađa dva brata reku najstarijemu, da on svoga konja zakolje, ali on ne htjedne pa ni srednji ne htjedne. Onda najmlađi zakolje svoga, od kože njegove otkroji oputu, jedan kraj od nje veže za strijelu pak je pusti iz luka u čardak.

Kad dođe da se penje uz oputu, opet najstariji i srednji ne htjednu se penjati, nego se popne najmlađi. Popevši se gore stane ići iz jedne sobe u drugu, i tako naiđe na jednu sobu, u kojoj vidi svoju sestru gdje sjedi, a zmaj joj metnuo glavu na krilo, pa spava. Ona, kad vidi brata svojega, uplaši se i počne ga tiho moliti da bježi, dok se nije zmaj probudio, ali on ne htjedne, već uzme buzdovan, pa razmahne njime i udari zmaja u glavu; a zmaj iza sna maši se rukom na ono mjesto, gdje ga je on udario, pa reče djevojci: »Baš ovdje me nešto ujede.« Kad on to rekne, a carev ga sin još jednom udari u glavu, a zmaj opet reče djevojci: »Opet me nešto ovdje ujede.« Kad on i treći put zamahne da ga udari, onda mu sestra rukom pokaže, da ga udari u trbuh, i on ga udari onamo, i kako ga udari, zmaj ostane na mjestu mrtav, a careva ga kći sturi s krila, pa pritrči bratu svome, te se s njime poljubi, pa onda uzevši ga za ruku stane ga voditi kroz sobe.

Najprije ga uvede u jednu sobu u kojoj je bio jedan vran konj za jaslima privezan s cijelom opremom od čistoga srebra. Potom ga odvede u drugu sobu, u kojoj je za jaslima stajao bijel konj s opremom od suhoga zlata. Najposlije ga odvede i u treću sobu, gdje je za jaslima bio kulatast konj i na njem oprema dragim kamenjem okićena. Kad prođe te sobe, onda ga sestra odvede u jednu sobu, u kojoj je djevojka jedna sjedjela za zlatnim đerđefom i zlatnom žicom vezla. Iz te sobe odvede ga u drugu, u kojoj je druga djevojka zlatne žice ispredala. A najposlije uvede ga u jednu sobu, u kojoj je treća djevojka biser nizala i pred njom na zlatnoj tepsiji od zlata kvočka s pilićima biser kljucala.

Sve ovo obišavši i vidjevši vrati se natrag u onu sobu, gdje je zmaj mrtav ležao, pa ga izvuče napolje i baci na zemlju, a braća, kad ga vide, umalo ih groznica ne uhvati. Potom najmlađi brat spusti

najprije sestru svoju braći, pa onda sve tri djevojke, svaku s njezinim radom, jednu za drugom, spuštajući djevojke braći, svaku je namjenjivao, čija će koja biti, a kad spusti treću, i to, onu s kvočkom i pilićima, on nju za sebe namijeni. Braća njegova zavideći mu,

što je on bio junak, te je sestru našao i izbavio, presijeku oputu, da on ne bi mogao sići, pa onda nađu u polju jedno čobanče kod ovaca i preobuku ga, i mjesto brata svoga ocu povedu, a sestri svojoj i djevojkama oštro zaprijete, da nikomu ne kazuju, što su oni učinili.

Poslije nekog vremena dozna najmlađi brat na čardaku, da se braća njegova i ono čobanče onim djevojkama žene. Onaj isti dan, u koji se najstariji brat vjenčao, on uzjaši na vranca, pa baš kad su svatovi iz crkve izlazili, doleti među njih, te svoga brata, mladoženju, udari malo buzdovanom u leđa, da se odmah s konja premetnuo, pa onda odleti opet natrag u čardak. Kad dozna da mu se srednji brat ženi, a on u ono isto vrijeme, kad su svatovi iz crkve išli, doleti na đogatu, te i srednjega brata onako udari, da se odmah s konja premetnuo, pa između svatova opet odleti. Naposlijetku doznavši, da se čobanče njegovom djevojkom ženi, uzjaše na kulaša, i odleti u svatove, baš kad su iz crkve izlazili, te mladoženju buzdovanom udari u glavu, da je na mjestu mrtav pao. A svatovi onda đipe, da ga uhvate, ali on ne htjedne ni bježati, nego ostane među njima, pa se pokaže, da je on najmlađi carev sin, a ne ono čobanče, i da su ga braća iz zavisti ostavila u onome čardaku, u kome je on sestru našao i zmaja ubio, a to sve zasvjedoči sestra i one djevojke. Kad car to čuje, on se naljuti na svoja dva starija sina i otjera ih odmah od sebe, a njega oženi djevojkom koju je sebi izabrao i ostavi ga nakon sebe da caruje.

NEMUŠTI JEZIK

U nekakva čovjeka bio jedan čoban koji ga je mnogo godina verno i pošteno služio. Jednom idući za ovcama čuje u šumi neku pisku, a ne znadijaše šta je. Na taj glas otide on u šumu da vidi šta je. Kad tamo, ali se zapožarilo pa u požaru zmija pišti. Kad čoban to vidi, stane da gleda šta će zmija raditi, jer se oko nje sa sviju strana bilo zapožarilo, i požar se jednako k njoj primicao. Onda zmija poviče iz požara: »Čobane, za boga, izbavi me iz ove vatre!« Onda joj čoban pruži svoj štap preko vatre, a ona po štapu izađe, pa njemu na ruku, pa po ruci domili do vrata i savije mu se oko vrata. Kad čoban to vidi, nađe se u čudu, pa reče zmiji: »Šta je to, u zao čas! Ja tebe izbavih a sebe pogubih«. Zmija mu odgovori: »Ne boj se ništa, nego me nosi kući mome ocu. Moj je otac zmijinji car«. Onda joj se čoban stane moliti i izgovarati da ne može ostaviti svojih ovaca, a zmija mu reče: »Ne brini se ni malo za ovce;

ovcama ne će biti ništa; samo hajde što brže«. Onda čoban pođe sa zmijom kroz šumu i najposle dođe na jednu kapiju koja je bila od samih zmija. Kad dođu tu, zmija na vratu čobanovu zvizne, a zmije se sve odmah raspletu. Onda zmija reče čobanu: »Kad dođemo u dvor k mome ocu, on će tebi davati šta god zaišteš: srebra, zlata i kamenja dragoga, ali ti ne uzimaj ništa, nego išti **nemušti jezik**. On će se dugo zatezati, ali će ti najposle opet dati«. U tome dođu u dvor k ocu, i otac plačući zapita zmiju: »Za boga, sinko, gde si?« A ona mu kaže sve po redu kako je bio opkolio požar i kako je čoban izbavio. Onda car zmijinji reče čobanu: »Šta ćeš da ti dam za to što si mi sina izbavio?« Čoban odgovori: »Ništa drugo ne ću, nego da mi daš nemušti jezik«. A car reče: »Nije to za tebe, jer da ti to dam, pa da kome kažeš, ti bi odmah umro, nego išti ti drugo šta god hoćeš daću ti«. Na to mu čoban odgovori: »Ako ćeš mi što dati, daj mi nemušti jezik, ako li mi to ne daš, a ti s bogom ostaj! Meni drugo ne treba ništa«. Pa pođe da ide. Onda ga car vrati natrag govoreći mu: »Stani! hodi ovamo, kad baš to hoćeš. Zini!« Čoban zine, a zmijinji mu car pljune u usta, pa mu reče: »Sada ti pljuni meni u usta!« Čoban mu pljune u usta, a zmijinji car opet čobanïnu. I tako triputa pljunu jedan drugome u usta, pa mu onda zmijinji car reče: »Sad imaš nemušti jezik. Idi s bogom, ali za glavu svoju nikome ne kazuj, jer ako kažeš komegod, odmah ćeš umreti«. Čoban pođe kroz šumu, i idući čujaše i razumevaše sve što govore tice i trave i sve što je na svetu. Kad dođe k ovcama i nađe ih sve na broju i na miru, leže malo da se odmori. Tek što legne, ali dolete dva gavrana te padnu na jedno drvo i počnu se razgovarati svojim jezikom govoreći: »Kad bi znao ovaj čoban, ovde gde leži ono crno šilježe ima u zemlji pun podrum srebra i zlata«. Čoban kad čuje to, otide svome gospodaru te mu kaže, a gospodar dotera kola pa otkopaju vrata od podruma i krenu blago kući. Ovaj je gospodar bio pošten čovjek pa sve blago dade čobanu govoreći mu: »Evo, sinko, ovo je sve tvoje blago, to je tebi bog dao. Nego ti načini sebi kuću pa se ženi, te živi s tim blagom«. Čoban uzme blago, načini kuću, i oženivši se stane živeti, i malo po malo izíđe on najbogatiji čovek — ne samo u onome selu nego u svoj okolini nije ga bilo. Imao je svoga ovčara, govedara, konjušara, svinjara, mnogu imovinu i veliko bogatstvo. Jednom licem na Božić reče on svojoj

ženi: »Spremi vina i rakije i svega što treba, pa ćemo sutra ići na salaš da nosimo pastirima neka se i oni provesele«. Žena ga posluša i uradi sve kako je zapovjedio. Kad sutradan otidu na salaš, onda gazda uveče kaže svima pastirima: »Sad svi skupite se, pa jedite i

pijte i veselite se, a ja ću biti kod stoke svu noć«. I tako gazda otide i ostane kod stoke. Kad je bilo oko ponoći, ali kurjaci zaurlaju, a psi zalaju: kurjaci govore svojim jezikom: »Možemo li doći da učinimo štetu, pa će biti mesa i vama?« A psi odgovaraju svojim jezikom: »Dođite da bismo se i mi najeli!« Ali među psima bijaše jedan matori pas koji samo još dva zuba imadijaše u glavi. Onaj matori pas stane govoriti kurjacima: »Tamo njima to i to! Dok su još ova dva zuba meni u glavi, ne ćete vi učiniti štete mome gospodaru«. A to gazda sve sluša i razume što oni govore. Kad ujutru svane, onda gazda zapovedi da sve pse potuku samo onoga matoroga psa da ostave. Sluge stanu govoriti: »Za boga, gospodaru, šteta je!« A gazda im odgovori: »Što rekoh to da učinite«. Pa se opravi sa ženom kući, i pođu na konjma: pod njime bijaše konj, a pod ženom kobila. Idući tako čovek izmakne napred, a žena zaostane. Onda konj pod čovekom zarže: konj veli kobili: »Hajde brže! što si ostala!« A kobila odgovara: »E, lasno je tebi, ti nosiš jednoga gospodara, a ja troje: nosim gazdaricu, i u njoj dete, pa u sebi ždrebe«. Na to se čovek obazre i nasmeje, a žena to opazi, pa brže obode kobilu i stigne čoveka pa ga zapita zašto se nasmeja. On joj odgovori: »Ni za što, samo onako«. Ali ženi ne bude to dosta nego saleti muža da joj kaže zašto se nasmejao. On se stane braniti: »Proði me se, ženo, bog s tobom! što ti je? ne znam ni sam«. Ali što se on više branjaše, ona sve više navaljivaše na nj da joj kaže zašto se nasmejao. Najposle joj čovek reče: »Ako ti kažem, ja ću odmah umreti«. Ona opet ni za to ne mareći jednako navali govoreći da drukčije ne može biti nego da joj kaže. U tom dođu kući. Odsednuvši s konja, čovek odmah naruči mrtvački sanduk i kad bude gotov, metne ga pred kuću pa kaže ženi: »Evo sad ću leći u sanduk pa da ti kažem zašto sam se nasmejao; ali kako ti kažem, odmah ću umreti«. I tako legne u sanduk, pa još jedanput obazre se oko sebe, kad ali onaj matori pas došao od stoke i seo mu čelo glave pa plače. Čovek opazivši to reče ženi: »Donesi jedan komad hleba te podaj tome psu«. Žena donese komad hleba i baci pred psa, ali pas ne će ni da gledi, a petao dođe i stane kljuvati u komad; onda pas reče petlu: »Nesrećo nesita! tebi je do jela, a vidiš gde gazda hoće da umre!« A petao mu odgovori: »Pa nek umre kad je lud. U mene ima sto žena, pa ih svabim sve na jedno zrno proje kad gde nađem, a kad one

dođu, ja ga prožderem; ako li se koja stane srditi, ja je odmah kljunom; a on nije vredan jednu da umiri«. Kad to čovek čuje, on ustane iz sanduka, pa uzme batinu i dozove ženu u sobu: »Hodi, ženo, da ti kažem«. Pa sve batinom po njoj: »Eto to je, ženo! Eto to je, ženo!« i tako se žena smiri i nikad ga više ne zapita da joj kaže zašto se smejao.

ČUDOTVORNI PRSTEN

Bila jedna udovica sa jednijem malijem sinčićem. Nije imala nigdje ništa osim jedne male kućice i jedne bašče. Sirota udovica nije mogla ništa raditi, jer je bila sakata, nego je od milostinje živjela i dijete hranila.

Pošto se mališa dokopa snage, reći će jedan dan materi: »Vala, mati, sramota je da mi prosimo, kada sam ja, hvala bogu, poodrastao; nego daj da mi prodamo ono malo baščice pa da kupimo konja, mogao bih ja već drva goniti, pa se oboje hraniti, a da drugome ne dodijavamo«. — »E moj sinko«, reći će mu mati, »sada da ja prodam baščicu pa da kupim konja, ti, boj se, ne ćeš htjeti dobro konja čuvati, pa će ga vuk izjesti, te tako ne ćemo imati ni bašče ni konja«. Jest, ama bogme mališa ne će da se okani, no saleti otud, saleti odovud, dok jedva mati ukabuli i proda bašču te kupi konja.

Pošto se mališa dokopa konja, poče drva goniti i prodavati, te je nekako životario s materom. I ako nijesu imali da im se presiplje, nijesu bili ni gladni, ni bez vatre. Jedno jutro naredi mati sinu da doćera kući suhovine, jer da će taj dan pariti i prati haljine. »Dobro«, reče mali, pa po običaju poljubi mater u ruku i ode u drva. Kada je u šumu došao, pripe na jednoj poljani konja da pase, a on ode sabirati po šumi suhovinu. Ne potraja dugo, a on začuje neku

jaku jeku i pisku, pa potrči da vidi šta je i kako je. Kada dođe nad jednu dolinu, ima šta i vidjeti. Aždaha proždrla jelena, pa joj zapeli rogovi u čeljustima, pa ne može ni natrag ni naprijed, no se muči i ječi. Čim njega ugleda, reći će mu: »Čuješ momče! kumim te bogom i po bogu da si mi brat, kad te je bog namjerio sa tom sjekirom, osijeci ovome jelenu rogove i kutariši me belaja«. A jelen će mu: »Nemoj ako znaš za boga, nego ubi aždahu, ne bih li ja živ ostao?« Mališa se stade misliti, misli, misli: e da sada počne tući zmiju, može biti da će ona izbljuvati jelena, pa i njega proždrijeti, a napošljetku ona ga je prva bogom zaklela i pobratimila, te misli da njoj pomože. Brže bolje poleti tamo te sjekirom jelena po rogovima klep, klep, dok rogovi otpadoše, te ga aždaha serbez proždrije.

Pošto aždaha proždrije jelena, reći će mu: »E pobratime, ti mene kurtalisa smrti, a sad je red na mene da ti se odužim. Moj je otac zmijski car, pa hajdemo njemu, on će te dobro darivati. Nego nemoj se prevariti, što ti god uzdaje nemoj uzeti, nego mu išti prsten«. Pa pođe pred njim. Mališa će te za njom, a ona ti ga uvede, pobratime si dragoviću, u nekakvu pećinu. Kada ga provede kroz pećinu, dođoše na jedno veliko polje, a nasred polja veliki sto, a na njemu se zmijski car kurisao, a cijelo polje pritisle svakojake zmijurine. Bogme kada zmije ugledaše carsku kćer, načiniše joj poširok put, te se mališa malo oslobodi, a bijaše se prepao kad je ugledao onoliku gamad. Kada aždaha dođe do oca, sve mu ispriča šta je bilo i kako je bilo, kako je ovo momče kutarisalo i kako ga je pobratila, i kako ga je evo dovela njemu da ga za to daruje. Kada to ću car, reći će odmah mlađima da se momku natovari dvadeset tovara blaga i dade, ali nuto čuda, momak ne će na to ni da pogleda, no će caru: »Hvala ti, care, na blagu. Ako ćeš mi dati što, daj mi prsten s ruke, a ako mi prsten ne ćeš dati, ja ti ne ću ništa drugo.« Car mu je davao šta hoće drugo, samo ne prsten, ama on zapeo na jednu: prsten te prsten. Car mu naposljetku odgovori da mu prsten ne može dati, a on se okrenu pa pođe i reče caru i carskoj kćeri zbogom. Kada mali pođe, a zmija, carska kći, pođe za njim. »Kuda ćeš ti?«, upita otac. »Kako kuda? Idem sa pobratimom glavom po svijetu, kada ga ti ne htjede darivati onako kako je zaslužio«. Caru bi žao kćeri, kan' ti kad mu je jedna, pa povrati mladića i dade mu tražen prsten. Tada ga zmija posestrima isprati do onoga mjesta gdje su se prvi put sastali, pa će mu: »Kad god ti što ustreba, prinesi prsten

k vatri, pa ćeš svega imati«. Mališa je u mislima za konja, a ne misli na prsten; a kada dođe gdje mu je konj pripet bio, kad ni konja ni od konja glasa, samo samar i četiri ploče, a cijela konja vukovi pojeli. K'o jadan k'o žalostan, ne imajući kud kamo, uprti samar na leđa, a četiri ploče metnu za pas, pa jedva ni živ ni mrtav u mrtvi akšam dođe kući. Bre, sve je dobro do sada; ali da vidiš sada jada, kada ga mati opazi bez konja, pa još kada saznade da ga je vuk pojeo, stade ga grditi i ružiti na pasja preskakala, pa da se i na tom razminu, no dokopa štapinu, pa odovud pa otud, k'o vola u kupusu. Bre ne da mu ništa ni večerati, niti u sobi spavati. On jadan, žalostan, ubijen i prebijen, gladan i pregladan, savi se pa malko onako umoran zaspa, ama kada po njemu počeše crijeva krčati i gudjeti, probudi se. Tad se tek sjeti prstena, pa ga prinese k vatri, a dva Arapa pa preda nj: »Šta zapovijedaš, gospodaru?« — »Zapovijedam da mi podosta donesete, i to odmah, svake zahire, i punu avliju drva, sve suhovine, neka mi ima mati su čijem pariti haljine«. — »Sve će biti gospodaru«. Pokloniše se i odoše. Ne bi što no se reče dlanom o dlan udario, a to se sve ispuni kao što je on naredio, a on onako gladan primače se pa se one razne đakonije nadjavasa, a one puste suhovine stače na vatru, pa uza nju leže i zaspa k'o zaklan. Ujutru mu mati poranila jer se bogme, ni njoj nije dalo spavati — nije šala, ode konj, ode življenje! — pa izide pred kuću, kad ima šta vidjeti: puna avlija drva. Povrati se sad da budi sina, kad pogleda oko njega čudo i zahiru, probudi ga pa mu reče: »A šta je ovo, sinko?« — »Eto vidiš, mati, to sam ti stekao za konja«. — »A što ti to ne kaza svojoj materi sinoć, nego te onako izbih?« — »Evo ti kažem sad, nego kaži ti meni jesmo li se sad pomirili«. — »Jesmo, sine, jesmo«, pa ga stade grliti i ljubiti. Tu ti je on neko vrijeme s materom u izobilju živio, pa se jednom prisjeti i reče: »Što bih ja živio u ovako tijesnoj kućici?« pa prinese prsten k vatri, a dva Arapa pa preda nj: »Zapovijedaj, gospodaru!« — »Zapovijedam da mi na toj i toj meraji načinite saraj kao što je u cara, a u saraj namještaj kao što je u cara, pa kada sve bude gotovo, da mene i mater tamo preselite«. Tu se oni poklone i odu, a on sa materom zanoći u svojoj maloj kućici, a kad se probudi, ima šta i vidjeti: kao što je god naredio, sve onako učinjeno, pa još i njega i mater mu prenijeli, a on niti je šta čuo ni vidio. Sada ti se istom on kurisa u sarajima, pa naredi materi da nikoga ispred saraja ne propusti, nego ko

je gladan, da ga nahrani, ko je žedan, da ga napoji, ko je bos, da ga obuje, ko je go, da ga zaodjene. »Kad je, veli, nama bog dao, neka i sirotinja živi«.

Jedne večeri ovako sjedeći, reći će sam sebi: »A kad je meni ovako bog dao, zašto se ja ne bih i oženio, da nijesam sam?« pa se misli, misli, dok nešto smisli, pa prsten te k svijeći, a Arapi kao i vazda: »Zapovijedaj, gospodaru«. — »Zapovijedam da mi donesete sultaniju, carsku najljepšu kćer«. Oni se pokloniše i nestade ih, i za tili čas evo ih gdje donesoše sultaniju. Tu je on lijepo dočeka i stade milovati, a bogme i ona kad se vidje u onakom istom dobru kao i kod oca, pomisli da je on ja car ja carević, pa stade i ona njega milovati, te ti se tu lijepo po zakonu vjenčaše i lijepo živiše. Kada car opazi da mu nema kćeri, stade je tražiti i raspitivati, ali je nigdje ne može pronaći, kao da je u vodu ili u zemlju propala. Tada car poče obećavati veliko blago ko mu kćer prozna, a to ču jedna stara badža — vještica — pa od grada do grada, od vrata do vrata, dok je nađe i pozna, pa se odmah vrati caru i pogodi se s njime za veliko blago da mu kćer živu dovede. Pošto se to sve lijepo ugovori, uzme baka nekakovu kožu i šipku, pa os bos opet od vrata do vrata, dok opet dođe pred onaj dvor. Kada je bila blizu dvora, opazi je onaj bivši siromašak, pa će ženi: »Eno nekakove sirote žene, gole i bose, no reci materi neka je svrati, pa neka je obuče, obuje i nahrani«. — »Proði se, boga ti, starijeh babetina!«, stade ga žena razbijati, a on joj veli: »Ne ću ja da niko prođe mimo moju kuću gladan ni go. Kad je meni bog dao, što ja ne bih sirotinji?« Žena kao žena, e biva ono i treba da posluša muža, ode dolje pa svrati staru, a svekrvi reče da joj donese zahire i haljine. Kada svekrva ode da traži haljine, vještica će: »Boga ti, sultanija, miluje li te kako muž?« Sultanija se začudi, pa će joj: »Boga mi, miluje, ama mi je za čudo oklen ti znaš da sam ja sultanija?« — »Kako ja ne bih znala, kad ja svašta znam? Ta ja sam to i pripomogla da ti dođeš za nj. Nego ću li me, hajde ti donesi oni njegov prsten da ja u njemu nešto proučim, pa će te deset puta više milovati nego do sada«. Davno se reklo: u žene duga kosa a kratka pamet, te ti i ona povjerova babi, pa izleće brže bolje k njemu u odaju. Po njegovoj nesreći on bijaše zaspao, te mu ona ponajlak snimi prsten s prsta, a svoj mu namače na prst, pa sa njegovijem prstenom te babi. Kada se baba dokopa prstena, reći će joj: »Hodi sjedi, dušo, za me na ovu kožu!« Ona

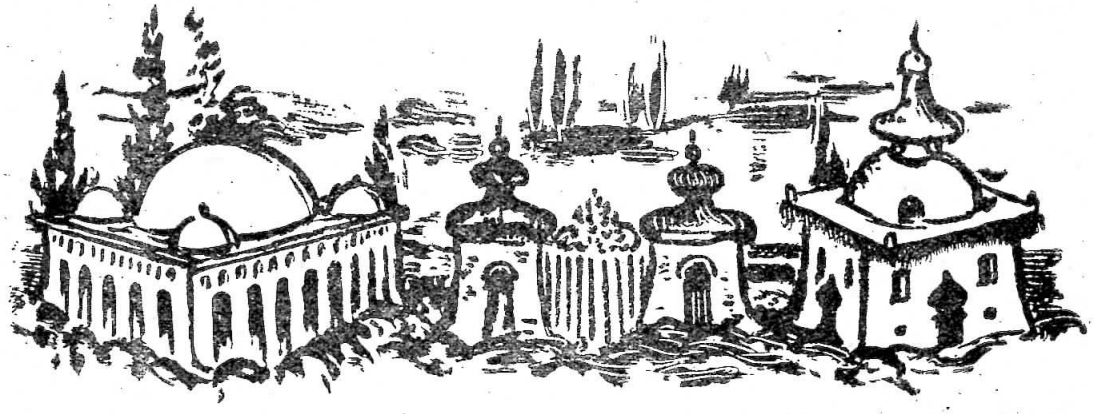

sjede, a baka šipkom puc po koži, i obje odletiše. Nije šala, brate, vještica i njezina sila, nalet je bilo od nas i naše kuće! Ona ti tako leti, dok doletiše do cara, te mu baka preteslimi kćer i uze bakšiš. Kad se siromašak probudi, zovnu ženu. Jest, ali nje nema. Zovnu

mater, pa pita za ženu, ali mu ona odgovori: »Bogme ja ne znam, ja odoh da potražim onoj babi što od odijela, a kada se vratih, ne nađoh ni jedne, te pomislih da nije tu s tobom u odaji«. — »E vala, gdje je da je, ja ću je dobaviti«, pa brže bolje za prsten, a kad pogleda, kad nema njegova prstena no mu ženin na prstu. Sada najedanputa kao da ga grom iz vedra neba udari, ko je žalosniji od njega? Vidje gdje je prevaren, ama je zatvrdo držao da ga žena nije prevarila, pa se brže bolje preobuče u siromaške haljine i ode glavom po svijetu. Kud god je hodio, dođe u Stambol, ama kako će sad da se sastane sa sultanijom? Misli, misli, pa smisli te ode pravo pred carski dvor i prisloni se uz vrata. Carski ga aščibaša spazi, pomisli da je gladan, te ga upita: »Šta ti tu čekaš?« — »Nemam posla, pa bih rad da me primite u tu aščinicu makar za hranu, a mogao bih vi ako ništa sude prati«. — »Dobro, dobro«, reče mu aščibaša, »hajde unutra, dobićeš posla«. Tu ti se on sada kurisa i namjesti i za nekoliko mjeseci nauči zanat, i postade prvi aščija iza aščibaše. Pošto je bio jabandžija, a ostale aščije iz mjesta, to su sve aščije išle svojim kućama na konak, a on sam ostajao u aščinici. Da mu ne bi bilo neobično samu po noći, nabavi jednu mačku i jedno pseto, koje je dobro gledao i milovao. U carskom saraju bila je jedna robinja, koja je iz aščinice u harem nosila jelo, te ti se on s njome dobro upozna i pobratimi. Jednom će on njoj: »Vala posestrimo, ja bih te nešto molio, ako mi daš vjeru da o tome ne ćeš nikome ništa kazati«. — Tvrđa vjera od kamena, pobro, kazuj slobodno«. Onda će on njoj: »Vidiš ovaj prsten? Ja ću ovaj prsten metnuti evo na ovaj kraj pilava i sahana da dođe pred carevu kćer«. — »Hoću, pobratime, da je i šta više«. Tu ti on metnu onaj sultanijin prsten u pilav, a posestrima dobro uoči gdje ga je metnuo, pa okrenu onaj kraj pred sultaniju, carsku kćer. Carska kći kada zahvati drugi put pilava, ugleda prsten u kašici. Čim ga vidje, odmah ga poznade, a kako i ne bi poznala svoj najmiliji adiđar? Brže bolje vješto sakri prsten da ne bi još ko vidio, pa ga spusti u džep. Uvečer kada ode spavati, zovnu onu robinju što ulazi u aščinicu pa je upita: »Ti ulaziš u aščinicu, znaš li, ima li kakav jabandžija tamo?« — »Imade, veli, jedan, ima tri četiri mjeseca došao, pa ga aščija uzeo za sevap, a on sada naučio zanat pa je prvi do aščibaše«. — »A znaš li gdje noćiva?« — »Znam noćiva u aščinici«. — »A noćiva li još ko

s njime«. — »Jok, niko, samo što ima štene i mačku«. — »A znaš li ti što za ovaj prsten?« Pa joj izvadi prsten i pokaza. Robinja se malko osmjehnu, pa će: »Znam bogme. On je dobar i pošten čovjek, pa sam se s njime pobratila, te me je on, pošto sam mu zadala božju vjeru da ne ću nikome kazati, zamolio da pilav okrenem tako da prsten dođe preda te«. — »Dobro je, nego sada da i meni vjeru zadaš da ćeš šutiti, pa ću ti nešto kazati, a bezbeli ćeš i ti sa mnom srećna ostati. — »Tvrđa vjera nego kamen stijena, slobodno govori«. — »E kad je tako, znaj da je ono moj bivši čovjek, nego uzmi ove ženske haljine pa mu nosi u aščinicu, neka se preobuče i neka s tobom dođe k meni«. U mlađeg nema pogovora, nego bošču pod pazuho pa pobratimu u aščinicu. Kad je njemu sve kazala, niko srećniji od njega — obuče se u ženske haljine pa polagano za robinjom te ženi u odaju. Je li iko srećniji no njih dvoje kad se sastadoše, ama kad prođe prva radost zapitat će on ženu gdje je onaj prsten. »Bogme ga odnijela ona baka«, pa mu onda sve ispriča šta se je i kako dogodilo. — »Zlo i naopako«, odgovori on, »nikad se više ne ćemo moći našoj kući povratiti!« — »Pa možemo se mi i ovdje ovako tajno sastajati i lijepo živjeti«. Tako je i bilo. On ti preo dan u aščinicu, a preo noć k sultaniji. Ne prođe mnogo vremena — e, šta ćeš, svašto na svoje vrijeme — kada car nekako za to saznade, i bi mu velika muka: nije šala taka bruka u carskom dvoru.

Car je toliko sluga namučio i posjekao, ama sve uzalud: ne će niko da ukabuli ono što nije učinio. Najposlije car zovne onu istu badžu, pa će njoj sve kazati, a ona će mu: »Imadeš u aščinici jednoga jabandžiju. On, je onaj isti što ti je kćer odveo bio, ja sam ga odavno poznala«. Car odmah zovne aščibašu, i naredi mu da mu dovede jabandžiju što je u aščinici. Kada su toga jabandžiju pred cara izveli, car bez suvala bez dževapa osudi jabandžiju na smrt. Badža će na to caru: »Daj, care, meni dva dželata, pa ću ga pogubiti«. Car joj dade, te ti moga sirotog jabandžiju povedoše dželati s badžom u jednu veliku planinu, i dovedoše ga nad jednu veliku rupu. Tu badža naredi te ga baciše u rupu, a za njim baciše jednu veliku stijenu. Za njim bijaše pristala mačka i kuče, te po babinoj naredbi i njih dvoje za njim baciše u jamu. Ama kome bog pomaže, ne može mu niko nauditi, te tako bi i njemu. Kad ga baciše u jamu, ne ovarisa na dno no se ustavi na jednom opećku i malo skloni, dok ona stijena protut-

nji, u tom i kuče i mače padnu pored njega. Jest, ama su sad muke, nema se šta jesti, a ne može se izići, te u svome jadu stade milovati štene i mačku i s njima se gladnijem gladan razgovarati. Tako je prošlo dva dana, kad jednom u onome mraku popipa oko sebe, kad mu nema mačke ni šteneta. Sada mu još teže bijaše snositi svoju sudbinu, ali ne potraja dugo, dok se opet oni stadoše oko njega umiljavati. Kada ih poče milovati, opazi im po trbusima da su siti, pa će sam sebi: »Bogme su oni negdje našli nešto te se najeli; čekat ću dok dogladne, pa ću za njima, ne bih li i ja našao selameta«. Do nekoliko krenu kučka i mačka opet da idu, a on ti se lijepo uhvati štenetu za rep, pa za njima ponajlak pobaučke. Nijesu dugo išli, kad dođoše na čistinu, u nekakav vilajet. Tu ti nigdje ništa nema no sami miši. Mačka i štene, kan' ti gladni, odmah skočiše pa počeše daviti, a miši svi pobjegoše k caru. Kada car opazi njega, zavikaće: »Aman, gospodaru, ustavi tu vojsku, a išti što god hoćeš«. On viknu na mačku i štene te dođoše k njemu, pa će caru: »Ne ću ti ništa drugo, nego od te i te bake taki i taki prsten!« Car odmah viknu dva stara miša, te ih posla, i ne potraja dugo a oni donesoše preko pedeset prstenova razne veličine, a to sve što su od iste badže pokupili. On razgleda sve prstenje, ali njegova prstena tu ne bijaše. »Nema ovdje moga prstena, nego odmah ja prsten ovamo, ili ću poslati sada ovoga jednog slugu po veliku vojsku«. — »Nema u babe više ni jednog prstena, osim jednog što ga vazda drži pod jezikom, pa ga mi ne možemo nikako ukrasti«. — »Brže prsten kako god znate, ili ću sad poslati po vojsku!« Na to će jedan mali, sakati miš, koji se je bojao ako se vojska pusti da je on prvi na redu: »Ne puštaj, ako boga znaš, ja ću ići, pa što god bog dade! Nego, care, daj mi dva pouzdana i jaka druga, koji će me nositi, jer ja kao sakat ne bih mogao otići«. Car mu odmah dade, i oni ga uprtiše, te badži u sobu. Tu se mali pomokri u smetlje za vratima, pa u to smetlje zamelja rep, i reče drugovima: »Čim ja zgrabim prsten, zgrabite vi mene pa bježite«, pa onda ponajlak privuče se babi koja spavaše na prsa i bradu, pa joj onako mokar i prašljiv rep suknu u nos. Baba kihnu, a iz usta joj izleće prsten. Hromi ščepa brže bolje prsten, a ona dva druga hromoga, te umakoše prije nego se je baba osvijestila — utekoše srećno i veselo, i odniješe prsten da i drugove ovesele. Kada siromašak spazi prsten, obradova mu se veoma. Jest, ali sada nema vatre,

a bez vatre se ne može ništa. Misli se šta će, dok se nešto prisjeti pa stade prebirati džepove i po njegovoj sreći nađe jednu dvije kresavice pa ukresa i prinese prsten, a Arapi odmah: »Zapovijedaj, gospodaru«. — »Zapovijedam da iznesete na oni svijet mene, mačku i kučku«. I što bi dlan o dlan, svi se na vrh jame obreše. Sada opet ukresa pa naredi Arapima te odmah donesoše babu, pa onda izvadiše onu veliku stijenu što je baba za njim u jamu bacila. Najprije baciše babu u jamu — jala, dušo, drži se zubima za vjetar! — pa za njom zakoturaše stijenu. Leti baba, leti stijena, dok odjednom dolje u bezdan bub, osta za uvijek. Sada on rahat uze prsten pa dođe blizu Stambola i zanoći u jednoj kahvici. Uveče pošto svi pospu, primače prsten k vatri, a kad Arapi iskočiše, naredi im te ga odmah prenesu k sultaniji u odaju. Kada ga ona vidje, i obeseli mu se i ožalosti: obeseli što ga opet vidi živa, a ožalosti bojeći se da će saznati car, pa da će ih oboje posjeći. »Neboj se ništa više«, reče joj on, »ja sam opet prsten kutarisao«, pa joj poče pričati šta je sve pretrpio i kako je babu ubio i do prstena opet došao. Tu se oni rahat učiniše, a kad ujutru svanu, on ne će da ide, te ga sluge pripoznaše i javiše caru. Car odmah uze sobom dva dželata, pa pođe da ih oboje pogubi.

Kad on opazi cara i dželate, brže bolje prikresa pa prsten k vatri; Arapi iskočiše, a on naredi te njegova četiri dželata spram carska dva stadošc. Kada car vidje to čudo, zavika mu: »Ustavi ti tvoje dželate, a ja ću svoje, da se malo porazgovorimo«. On to jedva dočeka, te ustavi dželate, a car ga upita ko je i oklen je. On caru sve ispriča po redu ko je i oklen je i šta je doživio — ovako kao ja vama — pa mu najposlije reče: »Čestiti gospodaru, mene je bog do sada čuvao, a tvoja kći koliko je meni mila, toliko sam i ja njoj, nego da nam i ti dadeš dovu pa da se uzmemo«. Car se malo promisli, pa će mu: »Tako je suđeno. Dajem ti je, samo pod tijem ugovorom da ostaneš uza me«. — »Lijepo, čestiti gospodaru, samo ćeš mi dati izun da odem po mater, da je obradujem i ovamo dovedem«. Car mu to dopusti, te on dovede mater, pa car učini veliki šenluk i vjenča ih. Ako su živi, i danas su dobro.

MOĆNA SABLJICA

Bio je tako jedan bogat čovjek i imao je jednu kćer, a drugi je bio siromašan i imao je sina. Ovo obadvoje djece išli su skupa u školu, pa tako i narastu skupa i zauzmu se da će se uzeti. Kad je došlo doba do ženidbe, reče sin ocu: »Hajde ti, ćaća, pa meni prosi tu curu«. A otac mu reče: »Ja morem ići, ali će mi biti badava«. Ali se sin ne htjede okaniti dok on ne otide. Kad on dođe tamo, stanu se njih dva razgovarati o koječemu; najposlije reče ovaj: »Ti mene ne pitaš šta sam ja došao, a ja ne kazujem«, a on mu odgovori: »Ti ćeš, valjada, i sam kazati«. On njemu počne pripovijedati šta mu je sin rekao i zašto ga je otpratio, a bogati mu reče da od toga nema ništa i da on ne da svoje kćeri za njegova sina. Siromah se sad vrati kući pa kaže sinu, a ovaj se rastuži. Kad se ujutru svane, dogovore se ono

dvoje da idu po svijetu, i tako zakalaju pa hajde. Idući tako dođu do jedne crkve i pođu unutra da se vjenčaju, al' kad oni tamo ali crkva zatvorena. Ona njemu reče: »Kad je crkva zatvorena, hajdemo se mi sami vjenčati«. — »Hajdemo«, reče on. A bio je tu jedan suv grabić. Oni dođu k tome grabiću pa uzmu ražanu slamku svako za jedan kraj, pa idu oko grabića, i on se zaklinje: »Ako ja tebe iznevjerim osušio se kao ovaj grabić, a ne mogao umrijeti dok se kroz ovu slamku ne provukao«. A ona onda reče: »Ako ja tebe iznevjerim, osušila se kao ovaj grabić, a ne mogla umrijeti dok se kroz ovu slamku ne provukla«. Kad su se njih dvoje vjenčali, zakalaju otalen pa dođu u jednu planinu, i tu legnu spavati; a on sanja pa mu nešto kaže na snu da ima ovdje jedno vrelo, i u tom vrelu zmija, i u zmiji sablja: »Otidi — reče mu — pa ubi zmiju i izvadi sablju, pa što god zaželiš, mani tom sabljom — to će ti biti«. Kad se on probudi, ne kazuje njoj ništa, van zakalaju otalen obadvoje, pa hajde, te dođu do jednoga vrela a ona reče: »Ja sam žedna, pila bih vode«, ali joj on ne dade, nego joj reče: »Hajde dalje, biti će bolje vode«, pa prođu mimo to vrelo i dođu k drugom. Opet ona veli: »Ja sam žedna, pila bih vode«, a on joj opet reče: »Hajde dalje, pit ćeš bolje vode«, i tako dođu do trećega vrela; a kad dođu već blizu, reče on njoj: »Ti ostani ovdje, a ja idem pa ću vidjeti je li dobra voda, pa ćeš piti«. Ona ostane, a on otide. A kad on tamo, nađe zmiju u vrelu i ubije je, pa je razreže i nađe u njoj zlatnu sabljicu; on tu sabljicu pripaše do gola sebe, pa se vrati k njoj te joj reče: »Hajde sada pa pi vode, jer je dobra«. Ona otide pa se napije i vrati nazad, te tu leže i zaspi. Kad ona zaspi, uzme on sablju pa mane njome i reče: »Da mi se sad ovdje načine dvori kao carevi«, i gle, na mah postanu dvori ljepši od carevijeh dvora, i unutra sve kao u cara. Kad se ona probudi, začudi se pa ga pita otkuda to, a on joj reče: »Evo dao bog, pa sad imamo«. On sada započne ići po lovu, pa svaki dan hajde u lov, te tako jedanput naperi pušku na goluba, a golub mu reče: »Ne udri me — valjat ću ti kad oslijepiš«. A k njoj se nameči đavo dolaziti, pa stane nju namućivati da mu izda muža, a ona se stane braniti; ali najposlije je vrag presonta i ona obeća izdati ga, a on joj onda reče: »Razboli se ti pa reci da ne ćeš ozdraviti dok ne dobiješ joševijeh jabuka. On će onda doći po njih u moju zemlju, pa će ga moja vojska rastrgati«. Potom vrag otide, a on dođe kući i nađe nju, a ona se razboljela. On nju pita što joj je, a ona reče: »Jako me boli, i ne ću prvo ozdraviti dok mi ne doneseš joševijeh jabuka«. On

se sada spremi i otide, te tako tražeći dođe u vražju zemlju; kad je došao tamo, nađe jabuke, pa ubere i pođe nazad, ali navali na njega četa vragova, a on izvadi sabljicu pa joj reče: »Sijeci, sabljo«, i ona

sasječe sve vragove. On otalen zakala pa hajde te dođe kući i donese jabuka, pa joj dade, a ona se odmah digne. Potom on zakala i otide opet nekamo, a vrag dođe pa joj reče: »Ti njega pitaj gdje njemu snaga stoji, kad je on moju vojsku potro, pa ćeš mi kazati«. Kad on dođe kući, legnu uveče spavati; on otpaše sabljicu pa metne više glave na čavao, a ona ga stane pitati: »Čuješ, čovječe. Mi smo pobjegli od naše kuće, pa smo, bogu hvala, ovdje dobar žitak stekli i možemo dobro živjeti. Sav se svijet s tobom hvali da ti para nema, ali ti meni nikad ne ćeš da kažeš gdje tebi snaga stoji«. A on joj reče: »Vidiš, ženo, onu sabljicu: što god ja njoj rečem, ona to uradi, i dok mi je ona, ne bojim se ničega na svijetu«. Kad su se tako izdivanili, zaspe obadvoje, a kad se ujutru svane otide on nekamo, a đavo dođe k njoj, te ona njemu kaže šta joj je on kazao. A kad se doveče smrklo i oni pospali, dođe vrag pa se prišulja te mu ukrade sabljicu, pa ga onda zovne: »Ustaj, more — ja sam sad gospodar!« On se trgne pa traži sabljicu, reče mu: »Sad vidim i sam da jesi«. Sada vrag nje pita bi li ga pogubio, ali ona reče da ne, »nego mu iskopaj oči pa ga odvedi u planinu i tamo ostavi«. Vrag tako učini, pa ostane s njome. Ali dok je vrag njega ostavio u šumi, dođe k njemu onaj golub te mu izliječi oči, i on postane opet zdrav kao što je i bio. A kad paše nekoliko zemana, došulja se on kući, pa u veče kad je vrag otpasao sabljicu ukrade mu je i pripaše na sebe, pa ga zove: »Ustaj! Sad sam opet ja gospodar«. Kad vrag vidi, skoči da će pobjeći, ali mu on ne dade, nego ga uhvati pa mu odsiječe glavu. A kad krevetu, ali se ona osušila kao i grabić, a došla tanka kao slamka. Nu on nje ne htjede pogubiti, nego je ostavi pa otide kući, pa se oženi drugom, te tamo skupa sa ocem živi još i danas ako nije umro.

DIVKONJIC

Rađala jednom majka tri sina: kad su prvi pijetli zapjevali prvoga, kad drugi, drugoga, a kad treći o pônoći, rodi i trećega. Sva trojica bili su prvenci, svi donošč ad majkom rođena, pa su im vile uz uzglavlje stojeći sreću dijelile: prvencu s prvim pjetljuganjem porođenu dadoše sve zanate; porođencu drugoga pjevanja trgovinu, a onomu zadnjega rođenja Divkonjica s divnim kraljevanjem.

Hranila majka sve troje, kako najbolje mogaše, a kad je vidjela, da joj već nisu za dom, otpravi ih u bijeli svijet da si za mladosti svoje potraže starost. Majci svojoj poljubivši ruke digoše se putovati i tako za tri dana dođoše usred guste šume do trocešća, na kojem se htjedoše razlučiti. Tri su ceste- jedna pokrivena samim zanatima, druga pustom trgovinom, a treća suhim zlatom i bijelim srebrom. Braća malo da se ne počupaše, kojom će koji cestom poći, da ih ne stade prvenac od rođenja lijepo svjetovati: »Braćo moja, sva tri prvenca, čujte i mene! Vežimo jedan drugome oči, uhvatimo kolo, zavitlajmo se do tri puta, kako smo i tri brata, a na moju riječ »stoj!«, da stanemo kao dub u gori. Prema kojoj se cesti koji nađe, njome da

putuje, pratio ga bog!« Braća pristanu i zavitlavši se tako do tri puta, na glas »stoj!« stanu kao mrtvi. Kad si oči oslobodiše, svaki ugleda svoju cestu: najstariji cestu od zanatâ, srednji cestu od trgovine, a najmlađi cestu suhim zlatom i bijelim srebrom posutu — pa se bratski izljube i raziđu.

Kuda ode najstariji i srednji brat, ne zna se, ali za najmlađega se zna i pripovijeda, da ga sreća nanijela u pletaricu jednoga starca i njegove žene, koji ga uzmu u službu, da im pase jednu staru kobilu i njeno kržljavo ždrijebe. Pastirče bilo je u svemu posleno, marljivo i poskočljivo, te je i staru kobilu tako ugojilo i pomladilo, te se stala nanovo ždrijebiti i njegov gazda steče na tri godine više lijepih i žestokih konja. A pastir volio bi svakoga, samo ne jedno kržljavo ždrijebe, i koliko put bi ga našao u tuđoj travi, toliko bi ga do mile volje namlatio. A kad ga jedne nedjelje, još prije sunca, tako učio pameti, u jedan mah progovori ždrijebe: »Zašto ti mene, pa upravo mene, toliko biješ i mučiš, a trebat ćeš me u nevolji? Nemoj toga više, već me slušaj! Devet već godina služiš gospodaru svomu i tvoja ga ruka s ništa i uboga učini gazdom prve ruke. On više ne treba tvoje pomoći; zato pođi dalje u svijet, a pri tom pamti i ovo: kad te upita, što želiš za vjerno svoje službovanje, ne poželi ničega, do mene. A sada znaj i to, da mi je pravo ime Divkonjic!«

Pastir posluša te se još istoga dana prašta s gospodarom, a za plaću ne uzima ništa, do Divkonjica. Ovaj mogaše jedva torbicu novoga gospodara nositi, pa zato nije bilo druge, no pješice u svijet, Divkonjica ularom za sobom vodeći. Kad su se oni već podaleko selu odmaknuli, te se pridesili u šumcatoj šumici, Divkonjic se strese sobom do tri puta, te se migom pretvori konjem, kome u svijetu druga ne bijaše i reče gospodaru svome: »Sada sjedni, pa jaši Divkonjica, ali da ne svrneš okom ni lijevo ni desno, već da gledaš posred mojih ušiju, a jašit ćeš prvih sto ljudskih konakâ!«

Ciknu konjic, vrisnu junak, a ne bježe, kako konji bježe, već lete poput munje. Malo postajalo, te su već blizu prvih ljudskih sto konaka. Još tri skoka, tamo su, a, gle, momak svrnu okom lijevo, te spazi zlatno pero kraj puta i podviknu: »Stani, konjicu, eno vidjeh, gdje se nešto sjaje!« — »Siđi, gazdo, uzmi zlatno pero, što će ti zadavati teške muke! Zar ti ne rekoh, da se ne osvrćeš očima ni lijevo ni desno?« — uze zlatno pero, baci se konjicu u sedlo. Tri skoka, tri ljudska duga dana, te prevališe stotinu ljudskih konaka.

Konjic ne će, da ga ljudsko oko gleda, onako nečuvena i neviđena u svijetu. Strese sobom do tri puta i stvori se opet kržljavim ždrebetom.

Prije zore digoše se putovati drugih ljudskih sto konaka. Opet je konjic gospodaru svjetovao: »Ne zametaj oči ni lijevo ni desno, već gledaj među uši moje!« I pretvorivši se zmajevitim konjem, ciknu opet kao i prije; junak vrisnu kao i prije — pa ne bježi, kako konji bježe, nego leti poput munje. Junak gleda među uši konjičeve, dok ga već na izmaku konaka ne osinu opet neka svjetlost, te podviknu konjicu: »Stoj mi, konjicu, eno ondje nešto sjaje kano mjesec!« — »Siđi, gospodaru, volja ti podići zlatan prsten, koji ti zada muke tisućere! I opet si zaboravio štono sam ti svjetovao!« — Za tri trena prevališe u letu i drugih sto ljudskih konaka.

Prenoćivši dignu se opet prije zore putovati trećih sto ljudskih konaka. Opet mu konjic svjetovao, kao i prije. Ali kad ždraknu sunce od istoka, eto opet crne nesreće: svrnuo jahač okom desno, te ugleda zlatnu potkovu, gdje se žari kao jarko sunce. »Ala čuda — stoj konjicu! Gdje ne vidiš onu zlatnu potkovu!« — »Siđi, gospodaru, i treći put, uzmi je — ne nahudjela ni tebi ni meni!« — Opet tri skoka, tri konaka ljudska prevališe. Uto se zavuče i drugi suton, i oni ovdje noćcu prenoćiše.

Ranom zorom stvori se Divkonjic nanova kržljavim i pljesnivim ždrebetom, te reče gospodaru: »Prođosmo, gospodaru, tri stotine ljudskih konaka, za tri bijela dana i evo nas pred bijelim gradom. Ako si voljan kraljevati, bit ćeš kraljem; nisi li, a ti govori za vremena. Ali tko će kraljevati, mora prije proći sito i rešeto! Pamti i razmišljaj!« — »Želja tvoja, volja moja! Pa onda reci, što mi je činiti?« — odgovori gospodar. — »Uljezi prije svega u ovaj grad i prozbori s kraljem u glavu, moleći ga, da te primi u službu.« Što konjic reče, ispuni se. Gospodar ugovori s kraljem službu svoju, ode po konjica, a kada ga je preko kraljeva dvora uza se vodio, sva kraljeva čeljad, a i sâm kralj, udare u smijeh s kržljava kljuseta, štono je jedva kopita za sobom vuklo. — »Ne vodi mi to krmežlje u moju konjušnicu, slugo, da mi se konji ne okuže s njega; već mu sagradi pletaru, a hrani ga do volje, čim ti je milo i drago!« reče kralj slugi. A ovaj ga posluša, pa sagradi Divkonjicu pletaru, ali hranio ga samo, da živi, što više, počeo se i stidjeti sa svojim kljusetom uz silovite konje kraljeve.

Jedne noći nestalo slugi svijeće. Uto sjeti se iznenada onoga zlatnog pera, što ga nađe na carskom drumu. Uzme ga iz torbe, a pero sjaji kano mjesec. To opazi i ostala kraljeva čeljad, te se jedno za drugim prikrade do konjušnice, da vidi, s čega tolika svjetlost. A vidjevši neobično zlatno pero, hitro skoče kralju, da mu kažu, što su vidjeli. Kralj pozove slugu, zatraži ono zlatno pero, i sluga mu ga s drage volje dade. Ne za dugo opet slugi nestade svijeće, i on uzme zlatni prsten, koji mu je sjao o ponoći kao mjesec od četrnaest dana. I ovo opazi kraljeva čeljad, te nanovo dopuzi do pred konjušnicu, a ugledavši čudo još poveće, žurno pohite kralju pripovjedati sve, što je i kako je. Kralj dozove slugu, zatraži zlatni prsten i sluga mu ga s drage volje dade.

Kad je kraljev sluga ponovo trebao svijetla, uze i ono treće svoje blago, zlatnu potkovu, te je objesi o dvojan debeli, štono dijeli konja od konja, i ona sine kao jarko sunce ljetni dan o podne. Čeljad kraljeva, ugledavši to preveliko čudo, mahom dozva samoga kralja, koji uze i posljednje blago svoga konjušara. Dugo prođe. Mirno se živjelo. Nitko ni crne ni bijele.

Jednoga dana sjedio je kralj sâm samcat, čudeći se divnom blagu, pola otetu, pola darovanu. Mišljaše i mozgaše: je li na zemlji ona patka, čije je ovo pero; je li djevojka ona živa, čiji je ovaj prsten; a kakav li je ono konjic, što ga zlatnom potkivaju potkovom? U čas razabra se i zovnu svoga konjušara te mu zapovijedi: »Slugo moja! Gdje je mokro, tu je vode, gdje su ribe, tu su vode, a gdje je zlatno pero, tu ima, ma preko svijeta, i zlatnih pataka! Da mi ne pisneš riječi jedne, nego gledaj, da si mi za tri dana i tri noći donio onu zlatnu patku, čije je ovo zlatno pero!«

Sav smućen ode sluga svome Divkonjicu, rijetko viđenu, a još rjeđe hranjenu, i briznu plakati, kako nikad za života, grleći ga i obimljući. — »Što je tebi, gospodaru moj, a to upravo danas spram proljeća, gdje se meni otvara paša obilata, bogom dana, a vilinskim suzama orošena? Ako li si u nevolji, reci te pripovijedaj!« Zače on pripovijedati sve, što je i kako je, a konjic kao da i ne čuje. — »Oj konjicu moj, moje pouzdanje, sada ili nikada pomozi!« — »E dobro, gospodaru moj! Ti me uze, da ti budem u nevolji desnom rukom, a u dobru dikom i ponosom; nazoblji me zobi kraljevskih konjâ, pa se spremaj sa mnom putovati. Tri nam dana treba, a stotinu teških brigâ. Daj, bože, te bi dobro bilo!« Konjic stade se za čas jačati buj-

nom zobi kraljevskih konjâ i zobljući snuje svakojake snutke, kako da zadobi teška plijena — nije šala — zlatnu patku iz dvorova vilinskih.

Kad je sunce sjelo i smirilo se, osedlao sluga svoga konjica, trostrukim ga poprugom opasao, te ga vodio dvorom kraljevim uza se kao majka čedo. Sva kraljeva čeljad, a i sâm kralj, udare u smijeh pakleni, gledajući jadne putnike, a kraljev sluga prašta se s njima kao u tvrdo: »Smijete se, da proplačete, a ja uzdišem, da se barem jednom za života nasmjehnem!«

Kad su već bili ljudskomu oku nedohitni, strese sobom Divkonjic, te se stvori divnim konjem, kakva čovjek još ne ugleda, i reče svomu gospodaru: »Baci mi se u zlatno sedlašce, da prođemo do pônoći pola svijeta našega!« Junak u sedlu, a konjic ni na zemlji, ni na nebu. Oko pônoći stvoriše se pred divnim gradom: zlatom pokrivenim, srebrom opasanim, dragim kamenjem sagrađenim; temelja mu ne ima, već stoji na zlatnim glavama dvanaestero mlađanih vila; žive su, a ne dišu; oči imaju, a ne gledaju, uši imaju, a ne čuju, ni žive ni mrtve. — »Sad na noge, gospodaru moj, da se ne kajemo! Ti si ponajprije uljegao u vilinske ove dvorove sâm samcat, a ja stoj pred njima, kao kamen stanac, tebe čekajući. Imaš preći dvanaest divnih ložnica, sve iz jedne u drugu; što u kojoj uočiš, da ne vidiš, dok ne budeš u posljednjoj. Kad budeš u njoj, svrni okom lijevo, pa si ugledao uz srebrna vratašca tri čarobne mazi: jedna maz je žitka ili smrti, druga maz je debela drijemanja, a treća je munjina leta. Zlatno pero paunovo, što je tamo, umoči u drugu maz, pa hajde tiše onim vratašcima. Kad si uljegao u onu trinaestu ložnicu, u njoj nađeš jednu vilu u prvom drijemanju. Ti k njoj što tiše možeš. Podnesi joj nosu maz od drijemanja, te pričekaj, dok ne klone glavom nalijevo. Kad ona klone, a ti joj oduzmi onu zlatnu patku, što je čuva u desnoj ruci, i skokom da mi sjedneš u zlatno sedlašce!«

Sluga kraljev sve tako učini, dočepa se zlatne patke, i eto ti ga na Divkonjicu. Konjic skok, preskoči sto konaka, a prva se vila trže iza sna; konjic drugi skok, preskoči opet sto konaka, a druga se vila probudi — a budi se treća, te sve redom do dvanaeste. Kad vidješe, što se zbilo, podmažu si pazuha onom mazi od munjina leta, pa u potjeru. Konjic leti, vile lete; konjic dalje, vile bliže — i sad ih uhvatiše, da ne preskoči konjic granice zemljišta njihova, izvan kojega su slabe i bezvlasne poput crna mrava.

Malo postojalo, te se nađu pred kraljevim dvorom. Divkonjic se strese do tri puta, pa je opet gnusan i gadan. Kraljev sluga pohiti gospodaru s plijenom svojim. Kad ugleda kralj zlatnu patku, koraljnih nogu i bisernih očiju, začudi se kao nikad za života svoga i pohvali vjerna slugu svoga.

Malo opet postanulo, kad je kralj nanovo pregledao svoje skrovno blago, i svemu se mogao dočuditi do onome zlatnome prstenu, pola otetu, pola darovanu, pa sobom govoraše: »Mili bože, divna li prstena! Ako li je samokovan, nema gospodara; ako li je rukotvoran, divne su ga kovale ručice, a pram njemu za divniji stvor božji!« Što bi junak vatru iskresao, sjeti se kralj sluge svoje, dozivlje ga sam svojim glasom, te mu reče: »Slugo moja! Dok je sunca na nebesima, dotle je i svjetlosti; dok je dublja u šumi, dotle je i hlada, a dok je ovoga zlatnoga prstena, koji sjaje kao mjesec od četrnaest dana, dotle mora biti i djevojke što ga je nosila. Tebi ju je, slugo, naći, ma na kraju svijeta, i u moje dvore dovesti, ako ti je omiljelo živjeti! Idi pa učini!«

Kud će suza nego na oko, a kud će sluga, nego svome konjicu, ostavljenu i zaboravljenu, nenapojenu i nenahranjenu.

Kad je Divkonjica zopca kraljevska ogrijala bila, spremi se sluga na put, i već vodi ždrijebe u povodu, kao majka svoje čedo. Sva kraljeva čeljad, a i sâm kralj, udare u smijeh, gledajući jadne putnike, a kraljev sluga prašta se s njima kao u tvrdo: »Smijete se, da proplačete, a ja uzdišem, da se barem jednom za života nasmjehnem!«

Kad su bili podaleko, strese sobom konjic, te se obre Divkonjicem, sa dva krila labudova. Vrisnu konjic do tri puta i odskočiv s crne zemlje leti nebom kao munja. Nije sile, koja bi ga dostignula. Malo bilo, eto ti ih opet pred vilinskim dvorima kao i prije, ali sad imaš i šta gledati: dvanaestero vila, štono drže na glavama dvore, i gleda i vidi, i čuje i diše; sve su žive, samo što ne zbore. Divkonjic migom sakovao snutke, te govori svome gospodaru: »Idi, gospodaru, kao i onomadne, u dvorove vilinske, sve iz sobe u sobu, a ne gledaj ni lijevo ni desno, dok ne budeš u ložnici dvanaestoj. Ondje stoj, svrni okom lijevo, te umoči pero u maz od žitka ili smrti pa mi je odmah donesi!« Sluga to učini, a konjic će ponatiho: »Evo, vidiš, dvanaest živih stupova, svi da su mrtvi! Idi od jedne vile k drugoj, te ih prisni ovom mazi i reci: umri!« Sluga to učini i začudo vile su kao i prije, ali ne vide, ne čuju i ne dišu; ni žive ni mrtve. — »Idi sada, go-

spodaru, i opet u vilinske dvore, prodi sobu po sobu, a u dvanaestoj stoj. Svrni okom desno, pa si ugledao tri divne čaše, sve jednoga imena, ali trostruka tvora. Sve tri metni u njedra, pa se onda uvlači onoj ložnici nadesno. Usred sobe stoji zlatan stol, na kojem je dvanaestero ključeva. Dobro ih motri, a uzmi onaj najmanji, kojim ti valja otvoriti onu škrinju, na kojoj sjedi vilinski ban, s golim mačem u ruci. U škrinji je zlatna ruka, bez prstena. To je djevojka zlatokosa, a bisernih očiju. Mazi od drijemanja i onom od smrti pokropi noćnoga stražara, ali da si prije rekao: umri! Kad si to učinio, otvori škrinju, uzmi zlatnu ruku, pa uto da si mi u zlatnom sedlašcu!« Sve, što konjic reče, bude za čas učinjeno: straža usne, junak otvori škrinju, uzme zlatnu bez prstena ruku, i već sjedi konju u sedlu. Ali dok on u njemu, probudi se jedna vila, dok konj skok, trže se druga, dok on dva — eto ti treće, pa sve do dvanaeste. Stade u dvorovima tuka i buka, cika i piska, da se zemlja trese.

Konjic leti kao munja, vile lete kao strijele. Konjic dalje, vile bliže. A sad ga uhvatiše, da ne preskoči granice vilinskoga zemljišta, izvan kojega su slabe i bezvlasne poput crna mrava.

Kad se konjic vidje na slobodi, reče gospodaru svome: »Uzmi mazi od života i smrti, prsni njome ovu zlatnu ruku govoreći: da si sobom živa!« On to učini, a ruka se trgnu i stvori djevojkom, kakve ljudsko oko još ne vidje: bijela poput snijega, zlatnih vlasi, a bisernih očiju. Malo bilo, eto ih pred kraljevim gradom. Konjic se opet pretvori gadnim i kržljavim ždrebetom, a sluga odvede kralju zlatnu djevojku. Uze kralj djevojku za ruku, te je odvede u zlatnu ložnicu, niti dušom prije nastanjenu, niti okom negledanu, veleći: »Oj djevojko nepoznata mi roda i koljena! Čijagod si, sjutra si mi vjernom ljubom i krunom kraljevskom!«

Bude i sjutra. Kralj reče djevojci: »Hajde, djevojko, da se vjenčamo, pa da si mi kraljevskom krunom!« — »Ne ću, kralju, odgovori ona, dok mi tvoj vjerni sluga ne pribavi onih dvanaest kobila jalovica, od kojih ti potkovu čuvaš i kojom su se one naizmjence potkivale. Ako ih on dobavio nije, kunem ti se zlatnom kosom svojom, da te nikad uzimati ne ću!« Kad je kralj razumio djevojčine riječi, namah zovnu svoga konjušara, te ga kune životom i zdravljem, da mu dovede dvanaest divnih jalovica, i ako mu ih dovede, sagradit će mu kulu pokraj sebe, kao što je i u njega.

Ode opet sluga svomu Divkonjicu, te mu pripovijeda, što je i kako je, a konjic reče: »Prije nego uzmemo putovati, da ti tvoj kralj

dade dvanaest bivolskih koža, nikad ne učinjenih, dvanaest novih novcatih oglavnika i lopatu novu!« Sve, što je sluga zaiskao, kralj mu je i dao. Kad se ogladnjeli konjic već podobro okrijepio bio kraljevskom zobi, digoše se putovati. Vodi sluga ždrijebe u povodu kao majka svoje čedo. Koračaju dvorom, kao i prije, sve lagacko i batajući, ali da vidiš: ne smije im se kralj, ni čeljad kraljeva.

Kad su poodmakli na tri puškometa, Divkonjic stane, a sluga sjaše i ušije svoga konjica u ono dvanaest bivolskih koža. Konjic nabrekao poput vampira i oni podu dalje. A kad im je vilinski dvor bio na tri ljudska oka podaleko, svrnuše lijevo u vilinske lugove, gdje se pasu vilinske jalovice. Nato će konjic: »Siđi, gospodaru, hvataj se lopate, te mi evo ovdje rij jamu, koliko sam nabrekao. Kad si jamu iskopao, povuci se za dvanaest dubova, a ja ću leći u jamu, nogama uvis. Kad začuješ moje prvo rzanje, prva jalovica doći će k meni, čudom se čudeći, ali uto da si skokom priskočio, jalovicu zaulario i odveo je iza dvanaest dubova. Koliko sam puta zarzao, toliko put će doći nova jalovica, a svaka će na meni jednu kožu razgristi; što si s prvom učinio, to učini sa svakom!«

Divkonjic je dvanaest puta zarzao, dvanaest jalovica dovabio, a sluga sve redom jednu po jednu pohvatao; pa onda konjic na noge, sluga na konjica, privezavši sve jedno o drugo, te skok dvoru svome. Dok su oni vilinske jalovice primamljivali, sve se vile iz sanka trzahu, a kad se digoše putovati, dosjetiše se vile i posljednjemu jadu. Kao pomamne i one što čuvahu blago i onih dvanaest što držahu na tjemenima divne vilinske dvore, pohitiše u potjeru kao munje. Tjera zmaj zmaja, hvata munja munju. Podvikuju, rekao bi, gromovi da ore, zvižde i uzdišu, kao da vihar puše. Dublje se ljulja, a dubići iskorjenjuju. Tjeraše se po zemlji vilinskoj, dok Divkonjic ne prijeđe vilinske međaše, gdje su one slabe i bezvlasne poput crna mrava. Vile se vrate, ali ne idu, da podižu dvore, već ih spremaju na kraj svijeta. Gromovi zagrme, zemlja se trese, a vilinski gradovi lete ispod oblaka. Najstarija vila kormani, a sve druge mahom veslaju po uzduhu. Od onoga dana nikad se nisu vile u onoj zemlji vidjele, a svijet si je porazdijelio njihove lugove, gaje, planine, sva vrela i slađarice, kiselice i sumporice, vodenice kašičare i vjetrenjače, a najposlije zemlje težanice, oranice, mekote, njive, livade i ograde.

Kad se sluga vratio, slegao se čitav svijet u kraljeve dvore, da vidi i da se nagleda divnih dvanaest jalovica, a sâm kralj pljesnu

rukom po koljenu i čudom se začudi i slugi i njegovu kržljavu ždrebetu i divnim jalovicama, svima bosonogim. Malo bilo, narod se porazišao, a kralj reče djevojci: »Evo ti dvanaest jalovica štono si ih zaiskala bila, a sada da se vjenčamo!«

Djevojka se kradom nasmjehnula, veleći: »Lasno se vjenčati, kralju, ali je teško ženu zaslužiti! Ne ću se vjenčati, dok tvoj sluga ne namuze od onih dvanaest jalovica dvanaest punih vjedara mlijeka, od svake po jedno!«

Kralj namah zovne slugu, a sluga ode Divkonjicu, te mu kaže, što je i kako je. Divkonjic odgovori: »Nemaj brige, gospodaru! Tko sakupi jaja i brašna, i masla i soli, teške li mu muke za cicvaru! Idi kralju, te ga zamoli za onu zlatnu potkovu. Kad ti ju je dao, a ti onda u staju od jalovice do jalovice. Svaku pogladi potkovom dvanaest puta, podvrgni svakoj po vjedro, i da se čudom načudiš: ne muzeš, već se samo muze, kao da kiša lije. Broj do dvanaest, a suđe ti je puno puncato!« Sluga to učini, i za tili čas donese kralju dvanaest punih vjedara mlijeka.

Kralj dozovnu djevojku i reče: »Hajde sad, djevojko, da se vjenčamo!« Djevojka se opet kao kradom nasmjehnula, veleći: »Lasno se vjenčati, kralju, ali je teško ženu zaslužiti! Ne ću se ja vjenčati, dokle tvoj vjerni sluga ne skoči u onaj badanj, u kom je dvanaest vjedara mlijeka. Ako li to učini, onda kralju, da se vjenčamo!« — I tomu se privolio kralj, te dozovnu nanovo svoju slugu, da mu rekne, što ga čeka, a sluga požuri se svom konjicu, da mu priča, što je i kako je. Divkonjic progovori: »Dobro, gospodaru! Tebi je do tri puta zaroniti u ono bijelo mlijeko, znaj, jedom nasićeno, a da nijesi ronio bez mene! Kad nadnesem glavu nad badanj nad mlijeko, da mu isrčem sav onaj jed i otrov, ako li si zagledao, da mi iz nozdrve lijeve zelen plamen sukće, onda ti volja i roniti mlijeko; ako li bude suktao bijeli plamen, roniti moraš, ali si jadan mahom izgorio!«

Narod se slegne, kao na čudo. Kralj gleda, djevojka gleda. Divkonjic srče i srče, a onda pušta plamen lijevom nozdrvom, a plamen sukće zelen kao zmijinska jedjca. — »Pomoz, bože — rekne sluga — ne tri puta, kralju, već dvanaest puta ronit ću u mlijeko!« To reče, i sad je u mlijeku, a sad vani. I tako dvanaest puta. A onda se Divkonjic opet nadnese nad mlijeko glavom, te sav onaj otrov mlijeku usopti, da bude kao što je i prije bilo.

Kad to vidje kralj i djevojka, oboje se nije moglo dočuditi. A kad se kralj razabrao, reče djevojci: »Ajde, zlatna djevojko, sad da se vjenčamo!« A djevojka kao da se kradom nasmjehnula, govoreći:» Lasno se, kralju, vjenčati, ali je teško ženu zaslužiti! Ne ću se vjenčati, dok ti, kralju, sâm ne uzroniš ono mlijeko tri puta; kad si mi to učinio, zlatne mi kose djevojačke, i tako mi roda i koljena, mahom smo se vjenčali i svatove sakupili: sunce, mjesec i zvijezdu danicu!« Gleda kralj prelijepu djevojku, pa misli i najednom smisli: »Što je moj sluga mogao, zašto ne bih i ja?« Pa u mlijeko uronio, ali kako je uronio, onda mu više nigda ni traga ni glasa.

Kad to vidje kraljeva čeljad, sva se teško zamislila, a svakome i nehote padnu na um one riječi slugine: »Smijete se, da jednom proplačete, a ja uzdišem, da se bar jednom nasmjehnem!« Sad podviknu glasom, što ikada mogaše, zlatna djevojka kraljevu slugi: »Ti si, slugo, ženu zaslužio, hajde, da se vjenčamo i da kraljujemo!« Sluša sluga, ali kao da ne razumije, pa skoči svome konjicu, da ga pita, što će raditi. Konjic ga je lijepo svjetovao: »Ne vjenčaj se tako dugo, dok nije djevojka zaslužila muža. Reci joj, da je sada u trećem gradu velik sajam, a na sajmu divna trgovina, a još divniji

zanati. Neka djevojka prekupi svu onu trgovinu i sve zanate s oba njihova gospodara, te sve u naš grad prenese — onda da si voljan vjenčati je sebi za ženu!« Sluga uze savjet i ode djevojci. Ona dugo ne razmišlja, već uzjaše jednu od dvanaest jalovica, te pravac u treći grad. A kad tamo, dva su samo gospodara, jedan divnoj trgovini, a drugi svake ruke zanatima. Za čas bilo, te prekupi za silno blago i zanate i trgovinu, ali se gospodari nikako ne daše. Tri je bijela grada svakom obećala, i tri tovara pusta zlata — i to im omilje, te se prodaše. Za tri dana dovede djevojka sve zanate i trgovinu i njihova dva gospodara, te reče slugi kraljevu: »Sad, junače, hajde, da se vjenčamo i da kraljujemo!« Ali nije sluga lakom kraljevati, te ode konjicu, a on ga lijepo svjetovao: »Ne vjenčaj se tako dugo, dok mene sâma djevojka ne dovede u svoju ložnicu, a kad sam tamo, svako od vas da me tri put poljubi i uglas tri put podvikne: »Da si mi brat!«

Ode sluga djevojci, a zlatna djevojka skoči u pletaricu po konjica, te ga vodi u povodu uza se u svoju ložnicu. Onda dozove ona dva kupljena gospodara, te im reče, što im valja činiti. Prvi sluga poljubi tri puta konjica i toliko puta podvikne: »Da si mi brat!« Kad on to reče, a u konjicu nešto prasnulo kao struna. Za slugom pođe gospodar od trgovine i opet nešto prasnu; iza njega gospodar od zanatâ, a potonja djevojka. Kad je ona podviknula: »Da si mi brat!« — prasnu Divkonjičeva koža, a s konja se stvori čovjek, mlad i zoran, zlatne kose, a bisernih očiju. Svi stanu neko vrijeme od čuda neviđena nijemi i kao okamenjeni. A kad vidje novi čovjek, da su se osvijestili, skoči k djevojci, te je zagrli veleći: »Zdravo da si mi, sestro mila, sestro prvorođenice!« Pa onda skoči k jednom i drugom gospodaru, te bivšem slugi kraljevu, sve grleći i svima govoreći: »Zdravo da ste mi, braćo mila!«

Upoznaše se djeca jedne majke. Zlatnu djevojku prvorođenicu porodila je majka u tešku snu, niti je ikada znala, gdje joj je od srca porod, jer joj ga odniješe prebijele vile. Drugoga porodi Divkonjica, kao sunčani zrak istočni, ali i njega joj oteše vile, i kad su ga pretvorile u konjica, da se hrani grkom travom, sve u jedan glas rekoše: »Dok se ne sastaneš sa svojom braćom i sestrom prvorođenicom, pa dok te svako od njih tri put ne poljubi i u glas ne podvikne: da si mi brat! — moraš konjevati!«

Braća se izgrle i izljube, pa izaberu kralja, kraljeva slugu, kome su i vile namijenile divno kraljevanje i pođu na tragove majci, da staricu obvesele majku, pa življahu sretno, sa sestrom prvorođenicom, do svoga vijeka.

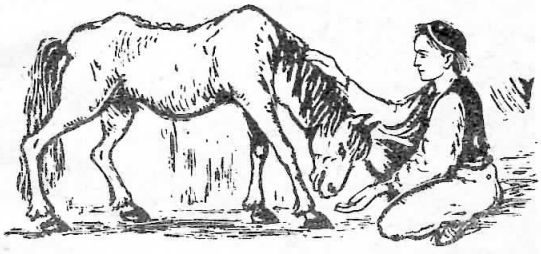

RJEČNIK

Ala — hala, aždaja
adidar — dragocjenost
aščibaša — glavni kuhar, upravitelj kuhinje

Badža — baba
boš — glava i glavni
bošča — ono u što se uvija, zamotava
brčak — glas od vode kad se po njoj gazi ili brčka, a i val koji se tada diže

Čardak — zgrada na više katova podignuta na stupovima
čunak — čun, a i prokop ispod zemlje kuda je vođena voda

Direk — greda, balvan
doći glave kome — ubiti koga
dova — molitva
dulac — cijev na gajdama na koju se duva u mješinu

Dževap — odgovor, razgovor
đerđef — okvir za vezenje
đogat — konj bijele boje

Izjaviti — izvesti ovce na pašu

Jabandžija — stranac

Kašičara — vodenica (potočara), što joj kolo stoji uspravno, a pera su takvog kola kao kašike.
kokoška — klupko
konati trice — govoriti ludo, koješta
kulaš — konj sure, mišje boje, kulatast
kurisati se — namjestiti se

Maštrava — čaša s drškom
meraja — utrina, polje

Oputa — remen
oranija — veliki kazan, kotao

Prerušiti se — promijeniti ruho, preobući se
preteslimiti — predati

Rahat — mirno, povoljno, ugodno
rekavica — vodenica na potoku

Selamet — spasenje, korist
serbes — slobodan, bez straha
sevap učiniti — udijeliti siromahu

Šenluk — veselje
šiljež — mlad ovan i mlada ovca

Tepsija — plitica, plitka zdjela

Ukabuliti — odobriti, primiti
ulučiti — uhvatiti priliku

Zatomiti — pritisnuti, pobiti

NAPOMENA

Pripovijetke u ovoj knjizi idu u red narodnih bajki, a redigirane su prema izdanjima: *Narodne pripovijetke*, izvanredno izdanje Matice Hrvatske, Zagreb 1911., *Srpske narodne pripovijetke*, uredio Veselin Čajkanović. Beograd 1929.

SADRŽAJ

Baš-Čelik 7

Aždaja i carev sin 21

Pepeljuga 27

Zmija mladoženja 33

Čardak ni na nebu ni na zemlji 37

Nemušti jezik 41

Čudotvorni prsten 47

Moćna sabljica 57

Dtvkonjic 61

Urednik *Jure Kaštelan*
Korektor *Lili Golubović*

*

Izdavač Omladinsko izdavačko poduzeće
Novo Pokoljenje, Zagreb, Vojnovićeva 31
Za izdavača *Živko Jeličić*
Predano u tisak 10. VI. 1948.
Tiskanje dovršeno 25. VIII. 1948.
u *Tipografiji*, grafičko-nakladnom zavodu
u Zagrebu.

*

Cijena: broš. *36*, uvez. *50* dinara

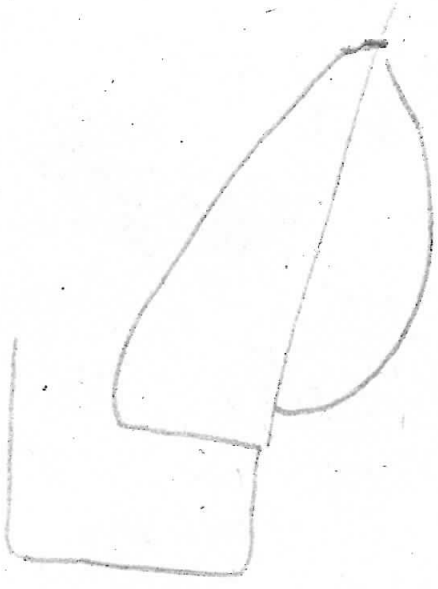

38-181 Zbornica [illegible]

800 1200